

INSTITUCIJE I MJERE PODRŠKE MALIM I SREDNJIM PODUZEĆIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Čelan, Grgo

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:318620>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET SPLIT

ZAVRŠNI RAD

**INSTITUCIJE I MJERE PODRŠKE MALIM I
SREDNJIM PODUZEĆIMA U REPUBLICI
HRVATSKOJ : UČINCI I TROŠKOVI**

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Roberto Ercegovac

Student:

bacc. oec. Grgo Čelan, 5130026

Split, svibanj, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Definiranje problema istraživanja	3
1.2. Ciljevi rada	4
1.3. Metode rada	4
1.4. Struktura rada	5
2. DEFINICIJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA I METODOLOŠKE RAZLIKE	6
2.1. Definiranje malih i srednjih poduzeća prema broju zaposlenih, godišnjem prometu i aktivni/dugoročnoj imovini	7
2.2. Definiranje MSP-a prema udjelu u poduzeću	8
3. ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U HRVATSKOM GOSPODARSTVU.....	11
3.1. Obilježja malih i srednjih poduzeća po kriterijima zaposlenosti, ukupnog prihoda i izvoznog intenziteta	11
4. MOGUĆNOSTI FINANCIRANJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA I ANALIZA KREDITNOG RIZIKA	15
4.1. Banke kao izvor financiranja	15
4.2. Mikrofinanciranje i kreditne unije	17
4.3. Fondovi rizičnog kapitala	18
4.4. Poslovni anđeli i CRANE	20
4.5. Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija	21
4.6. Analiza kreditnog rizika	29
4.6.1. Definicija i klasifikacija kreditnog rizika	29
4.6.2. Upravljanje kreditnim rizikom	30
5. DOMAĆA INSTITUCIONALNA PODRŠKA SEKTORU	32
5.1. Institucije angažirane u kreditiranju malih i srednjih poduzeća	32
5.2. Nacionalne i regionalne politike i programi te strategije i programi Europske unije za mala i srednja poduzeća	35

6. PRISTUP INSTITUCIJAMA EUROPSKE UNIJE	38
6.1. Financijske institucije Europske unije	38
6.2. Financijska sredstva iz fondova Europske unije	40
6.2.1. Instrument pretpristupne pomoći – IPA	40
6.2.2. Kohezijska politika i Europski strukturni i investicijski fondovi	41
7. EFEKTI I PERSPEKTIVE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA	45
7.1. Efekti i postignuća malih i srednjih poduzeća	45
7.2. Perspektiva malih i srednjih poduzeća	47
8. ZAKLJUČAK	49
SAŽETAK	52
SUMMARY	53
POPIS LITERATURE	54
PRILOZI	57
Prilog 1: Broj malih poduzeća (2008. - 2013.)	57
Prilog 2: Broj srednjih poduzeća (2008. - 2013.)	57
Prilog 3: Broj zaposlenih u malim poduzećima (2008. – 2013.)	58
Prilog 4: Broj zaposlenih u srednjim poduzećima (2008. – 2013.)	58

1. UVOD

U razvijenim tržišnim gospodarstvima uobičajeno je da postoje mala i srednja poduzeća pa je zato neophodno znati što su to mala i srednja poduzeća i kako se međusobno i po kojim kriterijima razlikuju i kakav je njihov utjecaj na pojedino gospodarstvo, kako se financiraju i koje domaće i institucije Europske unije u tome sudjeluju te koji su efekti i postignuća malih i srednjih poduzeća te kakva je perspektiva malih i srednjih poduzeća.

1.1. Definiranje problema istraživanja

Mala i srednja poduzeća se zbog svojih specifičnosti posebno izučavaju u odnosu na velika poduzeća. Važnost malih i srednjih poduzeća je ponajprije u tome što utječu na zapošljavanje, proizvodnju, izvoz te u konačnosti i na ukupni gospodarski razvitak. Prije pokretanja poduzetničkog pothvata i upuštanja u biznis, potrebno je sagledati sve prednosti i nedostatke takvog izbora, posebno obratiti pažnju na nedostatke i rizike kao i na moguće čimbenike koji nas mogu radi zanemarivanja istih odvesti u propast.

Glavna prednost malih i srednjih poduzeća je ta što se mogu brzo prilagoditi i reagirati na promjene gospodarskih uvjeta, dok je nedostatak malih i srednjih poduzeća negativne posljedice koje je ostavila gospodarska kriza, problem nezaposlenosti koji je još prisutan, te ne baš dobra kreditna aktivnost banaka u Republici Hrvatskoj. Nadalje dodatan problem malih i srednjih poduzeća je nemogućnost redovnog i investicijskog financiranja kao što je pribavljanje dostatnih i učestalih financijskih sredstava, ali s ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju to se polako mijenja pristupom europskim institucijama koje financiraju mala i srednja poduzeća te institucionalna podrška koja omogućuje alternativne metode financiranja i osiguranja financiranja. Prilikom osnivanja malog i srednjeg poduzeća poduzetnik se suočava s brojnim problemima pa je zato ova tema završnog rada vrlo zanimljiva i aktualna pogotovo u zemljama kao što je Hrvatska koja je u razvoju te se pojavljuje problem razvoja gospodarstva odnosno malog i srednjeg poduzetništva unutar kojeg subjekti malog i srednjeg poduzetništva probleme ne mogu samostalno rješavati, a jedan od najvećih problema koje smo prethodno spomenuli je problem financijskih sredstava kroz čimbenike kao što su problem kreditiranja poduzetnika koji su početnici, složena procedura dobivanja kredita, kamatne stope koje su nepovoljne te jamstva.

1.2. Ciljevi rada

Cilj ovog završnog rada je dokazati značaj institucionalne i financijske podrške sektoru malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj odnosno koje institucije financijski pomažu malim i srednjim poduzetnicima koji se žele baviti malim i srednjim poduzetništvom i probleme s kojim se susreću mali i srednji poduzetnici. Također cilj ovog završnog rada je i upoznati se s definicijom malih i srednjih poduzeća te objasniti metodološke razlike među njima.

Nadalje radom se želi analizirati uspješnost poslovanja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj na temelju dostupnih podataka kroz određeni broj godina odnosno želi se radom upoznati također i na dostupnu institucionalnu podršku sektoru malih i srednjih poduzeća kroz institucije Europske unije te ukazati na kreditni rizik s kojim se susreću mala i srednja poduzeća u svom postojanju i poslovanju. I na kraju cilj ovog završnog rada je i ukazati na efekte i postignuća te perspektive malih i srednjih poduzeća.

1.3. Metode rada

Znanstvena metoda je skup različitih postupaka kojima se znanost koristi u znanstveno-istraživačkom radu, a koji omogućuju da se predmet istraživanja shvati, znanstveno istraži i objasni te da se pomoću njih dođe do znanstvenih spoznaja i istina.¹ U rješavanju problema istraživanja koriste se različite znanstvene metode, a u ovom završnom radu metode koje će se koristiti su metoda analize, sinteze te kabinetsko istraživanje. Za obradu teme završnog rada biti će korištena istraživanja i publikacije iz domaće literature. Korištenjem statističkih metoda obradit će se prikupljeni podaci o poslovanju malih i srednjih poduzetnika te u cilju preglednosti i usporedivosti podaci u završnom radu će biti prikazani tablicama i grafikonima. Podaci će se obrađivati u programu Excel, a najveći dio će biti teoretski.

¹ Zelenika, R. (2002). Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, str. 285.

1.4. Struktura rada

Struktura završnog rada pod nazivom „Institucije i mjere podrške malim i srednjim poduzećima u RH: učinci i troškovi“ se sastoji od osam međusobno povezanih dijelova uključujući uvod i zaključak. Nakon toga na kraju rada slijedi još sažetak rada, popis korištene literature te prilozi.

U uvodnom dijelu odnosno u prvom dijelu rada će se definirati problem istraživanja, metode istraživanja, ciljevi rada te struktura rada. Nakon uvodnog dijela u drugom dijelu rada će se definirati mala i srednja poduzeća i odrediti metodološke razlike između malih i srednjih poduzeća. Nadalje u trećem dijelu rada će se utvrditi koji je i koliki značaj malih i srednjih poduzeća u hrvatskom gospodarstvu. Četvrti dio rada će se baviti mogućnostima financiranja malih i srednjih poduzeća te analizom kreditnog rizika. Što se tiče petog dijela rada on će se fokusirati na domaću institucionalnu podršku sektoru malih i srednjih poduzeća. Nadalje u idućem dijelu rada odnosno šestom djelu koji nosi naziv „Pristup institucijama Europske unije“ bit će riječi o institucijama te financijskim sredstvima koja stoje na raspolaganju malim i srednjim poduzetnicima koja su neophodna za njihovo nesmetano funkcioniranje. Sedmi dio rada će biti o efektima te postignućima i perspektivama malog i srednjeg poduzetništva. Osmi dio rada se odnosi na zaključna razmatranja, a zadnji dio rada sadrži sažetak rada, korištenu literaturu i priloge rada.

2. DEFINICIJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA I METODOLOŠKE RAZLIKE

Brze gospodarske promjene i globalizacija dovele su do toga da se velika pozornost poklanja definiranju malih i srednjih poduzeća. Ulaskom u EU, Hrvatska je uskladila zakone sa zakonima EU. Pri definiranju pojmova malih i srednjih poduzeća ne postoji teorijski općepriznata definicija niti su prihvaćeni kriteriji za određivanje malog i srednjeg poduzeća za sve zemlje jer postoje razlike u gospodarskom i socijalnom razvoju zemalja članica.

Na jedinstvenom tržištu bez unutrašnjih granica mjere koje pogoduju MSP-ima nužno je zasnovati na jedinstvenoj definiciji kako bi se poboljšala dosljednost i učinkovitost mjera te ograničilo narušavanje konkurentnosti. Preporuka koja stvara prvu jedinstvenu definiciju MSP-a usvojena je od strane Komisije 1996. godine. Ova definicija primijenjena je širom EU. 6. svibnja 2003. godine Europska komisija je usvojila novu preporuku kako bi uzela u obzir ekonomski razvoj od 1996. godine do danas. Preporuka je stupila na snagu 1. siječnja 2005. godine i primjenjivat će se na sve politike, programe i mjere koje Komisija provodi na području MSP-a.²

Nova definicija rezultat je opsežnih razgovora između Komisije, zemalja članica EU, poslovnih organizacija i stručnjaka, kao i dviju otvorenih konzultacija na internetu. Promjene oslikavaju opći ekonomski razvoj od 1996. godine te povećanu svijest o specifičnim preprekama s kojima se suočavaju MSP-i. Nova definicija je prikladnija različitim skupinama MSP-a i u obzir više uzima raznolike odnose između poduzeća. Definicija pomaže poticanju inovacija i njegovanju partnerskih odnosa, a s druge strane osigurava usmjerenost darovnica na ona poduzeća koja uistinu trebaju financiranje.³ Jedan od osnovnih ciljeva nove definicije je osiguravanje potpornih mjera samo onim poduzećima kojima su uistinu potrebne. Iz toga razloga definicija predstavlja načine izračuna graničnih vrijednosti broja zaposlenika i financijskih rezultata koji će pružiti realniju sliku ekonomske situacije određenog poduzeća. S tom svrhom ustanovljena je razlika između različitih tipova poduzeća: neovisnih, partnerstava i povezanih poduzeća. Nova definicija također sadrži jamstva za sprječavanje zlouporabe statusa MSP-a.⁴

² Ministarstvo poduzetništva i obrta (2005.): Nova definicija MSP-a – Vodič za korisnike. Dostupno na <http://www.minpo.hr/UserDocsImages/IZRACUN%20MSP.pdf> (21.07.2015.), str. 6.

³ Ibid., str. 8.

⁴ Ibid., str. 10.

2.1. Definiranje malih i srednjih poduzeća prema broju zaposlenih, godišnjem prometu i aktivi/dugoročnoj imovini

Prvo od dva kriterija definiranja malih i srednjih poduzeća je kao što je vidljivo iz tablice 1 po broju zaposlenih, godišnjem prometu te aktivi odnosno dugoročnoj imovini pa prema tome nova definicija uvodi tri različite skupine poduzeća, a to su srednje, malo i mikro poduzeće.

Tri različite skupine poduzeća spomenute prethodno se razlikuju po svojim kriterijima. Najčešći kriteriji koji se uzimaju pri razlikovanju ovih triju vrsta poduzeća su broj zaposlenih, godišnji promet ili aktiva odnosno dugoročna imovina. Od tri navedena kriterija dva kriterija moraju biti zadovoljena kako bi određeno poduzeće ušlo u kategoriju malih i srednjih poduzeća. Obvezna kategorija je broj zaposlenika te se uz nju uzima jedna od preostalih dvije.

Tablica 1: Kriteriji razvrstavanja subjekata malog gospodarstva u RH

Veličina	Broj zaposlenih	Godišnji prihod (u mil. €)	Imovina (u mil.€)
Srednje	< 250	≤ 50 milijuna EUR	≤ 43 milijuna EUR
Malo	< 50	≤ 10 milijuna EUR	≤ 10 milijuna EUR
Mikro	< 10	≤ 2 milijuna EUR	≤ 2 milijuna EUR

Izvor: HGK - Vodič za definiciju malog i srednjeg poduzetništva u natjecajima za dodjelu sredstava iz fondova EU.

Nužno je primijetiti kako su granične vrijednosti za broj zaposlenika obvezujuće dok poduzeće može samo odrediti hoće li u obzir uzimati granične vrijednosti za ukupni godišnji promet ili zbroj bilance. Poduzeće ne mora zadovoljiti oba kriterija koja se od njih traže te može prijeći jednu od graničnih vrijednosti bez gubitka statusa MSP-a. Nova definicija omogućuje taj izbor jer, po svojoj prirodi poslovanja, poduzeća u sektoru trgovine i distribucije ostvaruju veći promet od onih u proizvodnim djelatnostima. Pružajući mogućnost izbora između ovoga kriterija i zbroja bilance, koja oslikava sveukupnu vrijednost poduzeća, osigurava se pravedan tretman MSP-a uključenih u različite vrste poslovnih aktivnosti.⁵

Također kao što je vidljivo iz tablice 1; skupine mikro, malih i srednje velikih poduzeća sastoje se od poduzeća koja imaju manje od 250 zaposlenika i čiji ukupni godišnji promet ne prelazi 50 milijuna € ili im je zbroj bilance manji od 43 milijuna € odnosno broj zaposlenih u mikro poduzećima je pet puta manji u odnosu na malo poduzeće dok srednje poduzeće ima pet puta više zaposlenih u odnosu na malo poduzeće. Nadalje isto tako se može primijeniti i na godišnji promet pojedinog poduzeća. Mala poduzeća su definirana kao poduzeća koja

⁵ Ibid., str. 13.

imaju manje od 50 zaposlenika i čiji je ukupni godišnji promet ili zbroj bilance manji od 10 milijuna € Mikro poduzeća su definirana kao poduzeća koja imaju manje od 10 zaposlenika i čiji je ukupni godišnji promet ili zbroj bilance manji od 2 milijuna €.

Broj zaposlenika predstavlja ključni početni kriterij za definiranje pripadnosti određenoj skupini MSP-a. Pojam obuhvaća stalno zaposlene osobe, zaposlenike sa skraćenim radnim vremenom te sezonske zaposlenike, a uključuje sljedeće: zaposlenike, osobe koje rade za poduzeće pod upravom/u vlasništvu poduzeća, a u skladu s nacionalnim zakonom smatraju se zaposlenicima, vlasnike-menadžere, partnere uključene u redovite poslovne aktivnosti poduzeća i one koji ostvaruju financijske koristi od poduzeća, naučnici ili studenti uključeni u stručnu obuku s naučničkim ugovorima ili ugovorima o stručnoj obuci nisu uključeni u broj zaposlenika, niti se u izračun uključuju osobe na porodiljinom ili roditeljskom dopustu.⁶

Broj zaposlenika izražava se u godišnjim radnim jedinicama (GRJ). Svatko tko je radio puno radno vrijeme u poduzeću, ili u njegovo ime, tijekom cijele referentne godine računa se kao jedna jedinica. Zaposlenici sa skraćenim radnim vremenom, sezonski zaposlenici i osobe koje nisu zaposlene cijelu godinu računaju se kao dijelovi jedne jedinice. Ukupni godišnji promet određuje se izračunavanjem vrijednosti ostvarenih prihoda poduzeća tijekom godine prodajom proizvoda i usluga nakon isplate rabata. Ukupni promet ne bi trebao uključivati porez na dodanu vrijednost ili ostale neizravne poreze. Zbroj bilance se odnosi na ukupnu aktivu poduzeća.⁷

2.2. Definiranje MSP-a prema udjelu u poduzeću⁸

Ova definicija ima još jedan uvjet koji je nužno zadovoljiti za konačnu kategorizaciju poduzeća. Kao što je ranije navedeno, u obzir se uzimaju i povezanosti između 2 ili više poduzeća. Ovdje postoje 3 kategorije poduzeća: autonomna, partnerska i vezana. Svaka od ovih kategorija sa sobom donosi određene promjene pri konačnoj definiciji poduzeća u jednu od kategorija MSP-a, s obzirom na broj zaposlenih, godišnji promet i aktivu/dugoročnu imovinu.

⁶ Ibid., str. 15.

⁷ Ibid., str. 15.

⁸ Hrvatska gospodarska komora – Centar za EU (2013.): Vodič za definiciju malog i srednjeg poduzetništva u natječajima za dodjelu sredstava iz fondova EU. Dostupno na http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gospodarstvo/internacionaliziranje%20poslovanja%20poduzetnika/Vodic%20za%20definiciju%20MSP_HGK_hrv.pdf (28.07.2015.),. Str. 3-6.

Većina poduzeća u Europskoj Uniji je autonomno. To znači da je poduzeće u potpunosti neovisno ili je partnerski povezano s jednom ili više tvrtki. Kod autonomnih poduzeća, partnerski udio jednog ili više poduzeća ne smije prelaziti 25% ukupnog udjela poduzeća i obrnuto. No, postoji i iznimka. Poduzeće će se smatrati autonomno čak i kada je prag od 25% udjela ili više, ali ne više od 50% u vlasništvu jednog od sljedećih subjekata ili više njih, pod uvjetom da oni nisu međusobno vezani:

→Javne investicijske korporacije, venture capital tvrtke i poslovni anđeli

→Sveučilišta i neprofitni istraživački centri

→Institucionalni ulagači, uključujući fondove za regionalni razvoj

→Autonomna lokana vlast sa godišnjim proračunom manjim od 10 milijuna EUR-a i manje od 5.000 stanovnika

Ukoliko udio jednog ili više poduzeća u drugom poduzeću iznosi 25% ili više, a ne više od 50%, njihov odnos postaje partnerski te se to poduzeće više ne može smatrati autonomnim. U definiranju ovih odnosa vrijedi pravilo recipročnosti. Poduzeće se smatra partnerskim u slučaju da:

→ Udio poduzeća u drugom poduzeću ne iznosi manje od 25% ili više od 50% što znači da se taj postotak odnosi na postotak glasačkih prava i kapitalnog udjela te ukoliko udio drugog poduzeća u tom poduzeću ne iznosi manje od 25% ili više od 50% što znači da se taj postotak odnosi na postotak glasačkih prava i kapitalnog udjela

→ Poduzeće nije vezano za drugo poduzeće što znači, između ostalog, da udio glasačkih prava u drugom poduzeću ili obrnuto, ne smije iznositi više od 50%

U tom slučaju, pri definiranju spada li pojedino poduzeće u jednu od kategorija MSP-a, konačnom broju zaposlenih i godišnjem prometu / aktivni/dugoročnoj imovini pridodaju se isti pokazatelji drugog ili više poduzeća s kojima je to poduzeće u partnerskom odnosu i to za onoliki postotak koliko drugo poduzeće ili poduzeća imaju udjela u navedenom poduzeću.

Isto tako, poduzeće može biti i vezano. Karakteristika vezanog poduzeća je većinski udio jedne ili više tvrtki u udjelu vezanog poduzeća. Točnije, ukoliko je više od 50% udjela poduzeća u vlasništvu jedne ili više tvrtki, poduzeće se smatra vezanim, budući da tvrtka s većinskim udjelom ima dominantan utjecaj u odlučivanju poduzeća.

Dva ili više poduzeća se smatraju povezanim ako:

- Jedno poduzeće je u vlasništvu većine udjela ili većinskih glasačkih prava unutar drugog poduzeća
- Jedno poduzeće ima pravo postavljanja ili smjenjivanja većine administrativnog, upravljačkog ili nadzornog tijela drugog poduzeća
- Ugovor potpisan među poduzećima ili zakonska odredba u memorandumu ili statutu jednog poduzeća dopušta drugom poduzeću da ostvari dominantan utjecaj u poduzeću
- Jedno poduzeće ima mogućnost, na temelju ugovora, potpune kontrole i upravljanja glasačkim pravima dionika ili članova

U tom slučaju, pri definiranju spada li pojedino poduzeće u jednu od kategorija MSP-a, konačnom broju zaposlenih i godišnjem prometu / aktivni/dugoročnoj imovini pridodaju se isti pokazatelji tvrtke ili tvrtki s kojima je poduzeće u partnerskom odnosu i to u iznosu od 100% tvrtke za koje je poduzeće vezano. Također, u slučaju da vezane tvrtke ne sastavljaju konsolidirane račune te da je tvrtka za koju je poduzeće vezano također vezano za drugu tvrtku ili tvrtke, konačnom broju zaposlenih i godišnjem prometu / aktivni/dugoročnoj imovini pridodaju se isti pokazatelji svih tvrtki koje su u vezanom odnosu.

Poduzeće se ne može smatrati MSP-om ukoliko je 25% ili više udjela izravno ili neizravno kontrolirano, jedinstveno ili zajednički, od strane jednog ili više tijela javne vlasti. Ovo ograničenje postoji iz razloga što bi takva poduzeća, zbog svoje vlasničke i upravljačke strukture, mogla imati određene „prednosti“ s obzirom na ostala poduzeća čija vlasnička struktura nije definirana na ovaj način. Pod pojmom prednosti, ovdje se misli prvenstveno na financiranje. Također, pri takvom odnosu postoje određene poteškoće u definiranju konačnih nužnih pokazatelja potrebnih za definiranje poduzeća prema kategorijama MSP-a.

3. ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U HRVATSKOM GOSPODARSTVU

Značaj malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu Hrvatske je neosporan iz više razloga jer su ona ključni resurs ekonomskog rasta, dinamike i fleksibilnosti hrvatskog gospodarstva. Nepovoljno makroekonomsko okruženje je utjecalo na poslovanje malih i srednjih poduzeća, iako prema nekim podacima udio malih i srednjih poduzetnika u ukupnom broju registriranih poduzetnika kroz godine kontinuirano raste. Mala i srednja poduzeća najznačajniji su pokretač gospodarstva, a važna uloga ovog sektora posebno je vidljiva kroz njihov udio u zaposlenosti, u ukupno ostvarenom prihodu i izvozu. Uspješna performansa sektora MSP važnija je nego ikada. Rastuća mala i srednja poduzeća predstavljaju ključan dio rješenja problema dugotrajne visoke stope nezaposlenosti u Hrvatskoj. Opstanak i razvoj hrvatskih malih i srednjih poduzeća na jedinstvenom tržištu Europske unije ovisi o njihovoj sposobnosti uspješnog konkuriranja i prilagodbi zahtjevnom tržištu i oštroj konkurenciji.⁹

3.1. Obilježja malih i srednjih poduzeća po kriterijima zaposlenosti, ukupnog prihoda i izvoznog intenziteta

Iz tablice 2 vidljiv je porast broja poslovnih subjekata za 3935 odnosno što u postotku znači negdje oko 4% u odnosu na 2012. godinu, dok je struktura gospodarstva s obzirom na veličinu poduzeća doživjela tek manje promjene. Porast broja poduzeća u 2013. godini zabilježen je u kategoriji malih poduzeća za 3976 poslovnih subjekata što čini postotak od 4,2%, dok je u broju srednjih poduzeća u 2013. godini zabilježen pad od 41 poslovna subjekta odnosno zabilježen je pad od 3,1% u odnosu na 2012. godinu.

Tablica 2: Struktura poduzeća s obzirom na veličinu poduzeća u 2001., 2012. i 2013.

	2001.		2012.		2013.	
	Broj subjekta	%	Broj subjekta	%	Broj subjekta	%
SME sektor	56 416	99	96 906	99.6	100 841	99.7
Mala poduzeća	54 213		95 597		99 573	
Srednja poduzeća	2203		1309		1268	
Velika poduzeća	571	1	348	0.4	350	0.3
Ukupno	56 987	100	97 254	100	101 191	100

Izvor: CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

⁹ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (11.08.2015.), str. 12.

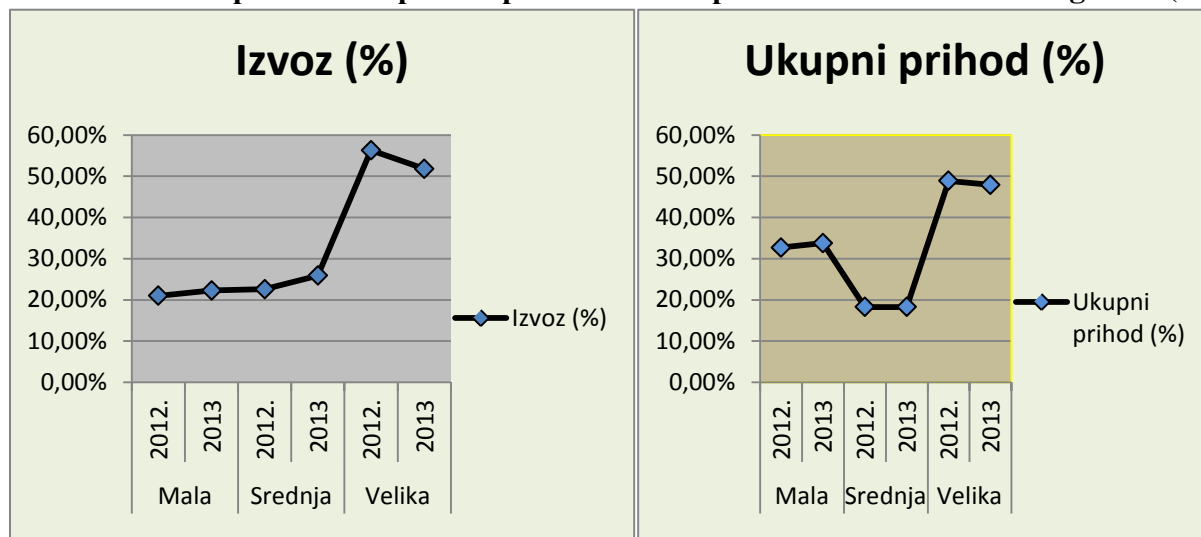
Što se tiče udjela malih i srednjih poduzeća u ukupnom prihodu, udio u 2013. godini se povećao za 1,1% odnosno za 7.131 mil.HRK u odnosu na prethodnu godinu, odnosno mala i srednja poduzeća kad se zbroji imaju udio u ukupnim prihodima 52,1% zbog povećanja ukupnog prihoda koji ostvaruju mala poduzeća. S druge strane ukupan prihod ostvaren izvozom hrvatskih poduzeća u 2013. godini raste u odnosu na 2012. godinu, ponajviše zbog porasta izvoza srednjih poduzeća za 3.170.925 mil.HRK što je rast od 3,3% u odnosu na prethodnu 2012. godinu. U tablici 3 navedene su sve promjene, a na grafu 1 i 2 grafički su prikazane promjene u strukturi ukupnog prihoda i izvoza s obzirom na veličinu poduzeća.

Tablica 3: Veličina poduzeća i ukupan prihod, zaposlenost i izvoz u 2012. i 2013. godini

Ekonomski kriterij valorizacije sektora	Veličina poduzeća					
	Mala		Srednja		Velika	
	2012.	2013	2012.	2013	2012.	2013
Ukupni prihod (u mil.HRK)	199.774	206.905	111.966	112.309	298.636	293.227
Ukupni prihod (%)	32,70%	33,80%	18,30%	18,30%	48,90%	47,90%
Zaposlenost	406.834	414.507	149.787	150.605	273.253	265.816
Zaposlenost (%)	49,00%	49,90%	18,04%	18,10%	32,90%	32,00%
Izvoz (u 000 HRK)	20.420.000	21.696.060	21.961.000	25.131.925	54.701.000	50.338.417
Izvoz (%)	21,00%	22,30%	22,60%	25,90%	56,30%	51,80%

Izvor: CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

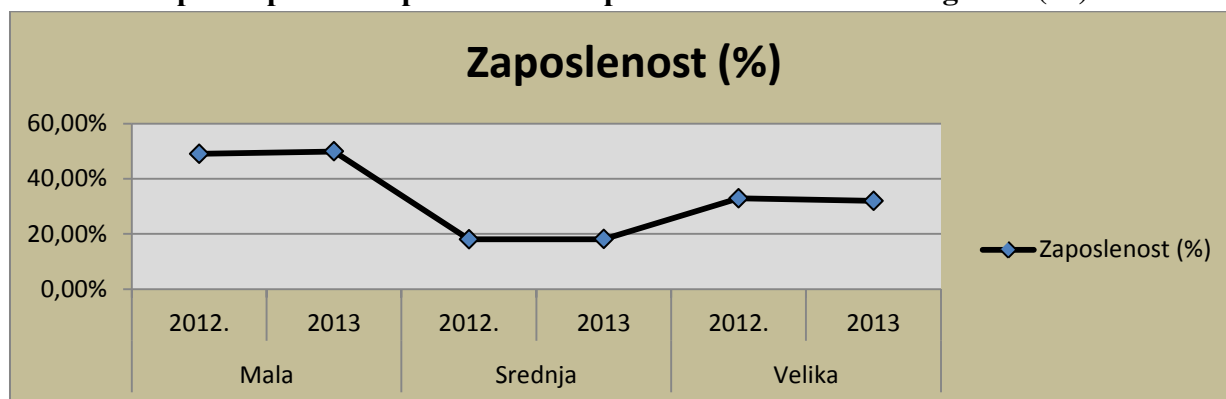
Graf 1 i 2: Ukupan izvoz i prihod prema veličini poduzeća u 2012. i 2013. godini (%)

Izvor: Izrada autora prema podacima CEPOR-a - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Nadalje što se tiče zaposlenosti u 2013. godini, vidimo iz tablice 3 da se ona razlikuje od stanja u 2012. godini i to tako da je porast zaposlenosti vidljiv u sektoru malih poduzeća za 1,9% odnosno 7673 više zaposlenih te u sektoru srednjih poduzeća 0,06% odnosno 818 osoba više, dok je pad zaposlenosti radi usporedbe zabilježen u velikim poduzećima i to 0,9% odnosno 7437 manje zaposlenih u 2013. godini u odnosu na prethodnu. Na grafu 3 prikazani su svi podaci o strukturi zaposlenosti s obzirom na veličinu poduzeća.

Graf 3: Ukupna zaposlenost prema veličini poduzeća u 2012. i 2013. godini (%)

Izvor: Izrada autora prema podacima CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Što se tiče strukture zaposlenih s obzirom na veličinu poduzeća kroz tri usporedne godine iz tablice 4 prateći promjene u zaposlenosti u 2001., 2012. i 2013. godini možemo uočiti da je trend zaposlenosti u malim poduzećima u kontinuiranom porastu kroz navedene godine, dok se u srednjim poduzećima broj zaposlenih u razdoblju od 2001. godine pa do 2012. godine smanjio, a s druge strane broj zaposlenih blago porastao u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu, dok je u sektoru velikih poduzeća evidentan kontinuirani pad zaposlenosti.

Tablica 4: Struktura zaposlenih s obzirom na veličinu poduzeća u 2001., 2012. i 2013. godini

Tip poduzeća	2001		2012		2013	
	Broj zaposlenih	%	Broj zaposlenih	%	Broj zaposlenih	%
Malo	247.340	34	406.834	49	414.507	49,9
Srednje	161.426	22,2	149.787	18,1	150.605	18,1
Veliko	318.467	43,8	273.253	32,9	265.816	32
Ukupno	727.233	100	829.874	100	830.928	100

Izvor: CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Nadalje zaposlenost u sektoru malih i srednjih poduzeća može se analizirati i kroz usporedbu prosječnog broja zaposlenih u malim i srednjim poduzećima. Iz tablice 5 i 6 vidljivo je da prosječan broj zaposlenih u malim poduzećima je konstantno opadao u razdoblju od 2008. godine do 2013. godine zbog broja malih poduzeća i zaposlenim u malim poduzećima, dok je prosječan broj zaposlenih u srednjim poduzećima iz godine u godinu rastao i opadao, a posljedica toga je također broj srednjih poduzeća i zaposlenih u srednjim poduzećima.

Radi detaljnije analize iz tablice 6 je vidljivo da je u srednjim poduzećima 2013.godine zabilježen porast prosječnog broja zaposlenih sa prosječno 114,4 zaposlena na prosječno 118,8 zaposlena u srednjim poduzećima u odnosu na prethodnu 2012. godinu, dok je s druge strane u malim poduzećima taj broj stagnirao, te je i u 2013. godini iznosio 4,2 prosječno zaposlena što je vidljivo iz tablice 5. Prosječan broj zaposlenih u malim poduzećima u razdoblju od 2008. do 2013. godine pao je za otprilike 17,6%, dok je u srednjim poduzećima u istom razdoblju pao za otprilike 2,5%.

Tablica 5: Struktura zaposlenih u malim poduzećima od 2008. do 2013. godine

Godina	Broj malih poduzeća	Broj zaposlenih u malim poduzećima	Prosjek - broj zaposlenih u malim poduzećima
2008	87.807	448.803	5,1
2010	95.004	415.320	4,4
2011	89.539	386.692	4,3
2012	95.597	406.834	4,2
2013	99.573	414.507	4,2

Izvor: CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Tablica 6: Struktura zaposlenih u srednjim poduzećima od 2008. do 2013. godine

Godina	Broj srednjih poduzeća	Broj zaposlenih u srednjim poduzećima	Prosjek - broj zaposlenih u srednjim poduzećima
2008	1.396	170.038	121,8
2010	1.379	157.147	114
2011	1.292	159.616	123,5
2012	1.309	149.787	114,4
2013	1.268	150.605	118,8

Izvor: CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

4. MOGUĆNOSTI FINANCIRANJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA I ANALIZA KREDITNOG RIZIKA

Da bi se moglo osnovati malo ili srednje poduzeće jedna od glavnih pretpostavki za to je pristup financijskim sredstvima te njegovo prikupljanje, a koja su važna za razvitak malih i srednjih poduzeća jer mala i srednja poduzeća zbog svoje veličine imaju velikih problema kada su u pitanju financijska sredstva za njihovo ostvarivanje i razvoj. Nadalje problem financiranja najčešće imaju poduzetnici početnici i brzorastuća poduzeća te je zbog toga prepoznat ovaj problem kao i važnost sektora malih i srednjih poduzeća. Što se tiče osnovnih izvora financiranja sektora malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj najčešći su bankarski sektor kroz bankarske kredite u obliku leasinga i faktoringa, kreditne unije te programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija od strane Vlade.

Nadalje mala i srednja poduzeća se mogu financirati i putem fondova rizičnog kapitala, poslovnih anđela, putem vladinih programa poticaja i subvencioniranih kreditnih linija odnosno bespovratne potpore Ministarstva poduzetništva i obrta, projekata subvencioniranja kamata za poduzetničke kredite, financiranje putem kredita od strane HBOR-a te Hrvatskog kreditnog osiguranja i HAMAG- BICRO-a. Fondovi rizičnog kapitala i neformalni oblici financiranja u prošlosti su izrazito bili slabo zastupljeni i korišteni kao izvor financiranja razvoja i rasta malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj, ali ulaskom u Europsku uniju otvorila su se vrata za korištenje takvih izvora financiranja.

4.1. Banke kao izvor financiranja malih i srednjih poduzeća

Banke u Hrvatskoj prepoznale su značaj sektora malih i srednjih poduzeća i tržište bankarskih kredita namijenjenih MSP vrlo je razvijeno. Gotovo sve banke nude malim i srednjim poduzećima: kredite za financiranje izvoza, za obrtna sredstva, investicijske kredite, građevinske kredite, kredite za turističke usluge, hipotekarne kredite, kredite za specifične (zelene) djelatnosti (razvoj maslinarstva, razvoj vinarstva i vinogradarstva), kredite za financiranje solarnih sustava za proizvodnju električne i toplinske energije, kredite za početnike, kredite za dobavljače, kredite za žene poduzetnice i dr.¹⁰

¹⁰ Ibid., str. 45.

Također, gotovo sve veće banke uz ponudu proizvoda poduzetnicima omogućuju i dodatne linije financiranja koje se očituju kroz razne oblike poslovne suradnje sa ministarstvima, HBOR-om, HAMAG BICRO-m, jedinicama lokalne samouprave, gradovima, županijama, te međunarodnim financijskim institucijama (EBRD - Europska banka za obnovu i razvoj, EIB - Europska investicijska banka, CEB – Razvojna banka Vijeća Europe, EFSE – Europski fond za Jugoistočnu Europu, EIF – Europski investicijski fond i dr.). Analiza ponude financijskih proizvoda namijenjenih malim i srednjim poduzećima, ukazuje da na hrvatskom kreditnom tržištu dominiraju sljedeći uvjeti financiranja:¹¹

Dugoročni krediti su krediti iznosa do 5 milijuna kuna ovisno o kreditnoj sposobnosti i namjeni trajanja do 15 godina a gdje je kamata dogovorna, a za osiguranje kredita se koriste mjenice, zadužnice i depoziti. S druge strane postoje kratkoročni krediti u iznosu od 100 000 kuna do 150 000 kuna, ovisno o klijentovoj kreditnoj sposobnosti u trajanju do 12 mjeseci gdje je također kamata dogovorna, a za osiguranje kredita se također koriste mjenice, zadužnice i depoziti kao kod dugoročnih kredita, te se još uz to koristi zalog komisionih plasmana i vrijednosnih papira.¹²

Mala i srednja poduzeća prikupljaju izvore sredstava na različite načine: interno, kroz izdavanje vlastitog kapitala, ili eksterno putem banaka ili drugih sličnih institucija. U tim je situacijama najčešće rješenje bankarski kredit koji poduzetnik podiže u određenoj banci pod određenim uvjetima i financijskom kamatom koju plaća za korištenje kredita. Kod bankarskih kredita poduzetnik može izabrati između nekoliko vrsta i oblika kredita, a to su trgovački kredit, leasing i faktoring.¹³

Leasing je jedan od najatraktivnijih financijskih instrumenata dostupan malim i srednjim poduzećima te je njegova ponuda u Hrvatskoj razgranata, uglavnom u podružnicama banaka u inozemnom vlasništvu. Poduzeća biraju leasing iz nekoliko razloga: porezne prednosti koje variraju ovisno o opremi koja se daje na leasing, o troškovima i o vremenskom oblikovanju ciklusa financijske godine poduzeća, omogućuje poduzeću da zadrži gotovinu za ispunjavanje zahtjeva na dnevnoj bazi umjesto da ograniči njeno korištenje na opremu ili na financiranje imovine s brzom amortizacijom kao što su vozila, omogućuje poduzeću da obnavlja opremu na troškovno učinkovit način, kako se tržište razvija i kako oprema postaje zastarjela, čime

¹¹ Ibid., str. 45.

¹² Ibid., str. 45.

¹³ Pešić, M. (2011.): *Financiranje malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj*. Stručni rad. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/113182> (21.08.2015)., str. 431.

poduzeće postaje konkurentnije, početni troškovi i mjesečna plaćanja su niski, leasing omogućuje srednjoročno i dugoročno financiranje, moguće je ugovaranje zamjene “staro za novo” ili kupnje pri isteku leasinga te pomaže u ublažavanju učinaka inflacije. Navedeni razlozi potiču poduzeće na izbor leasinga u situacijama kada se obveze mogu financirati leasingom, međutim njegova je primjena ograničena na financiranje preuzimanja ili upotrebe imovine.¹⁴

Factoring je oblik kratkoročnog financiranja na temelju otkupa nedospjelih potraživanja, pri čemu se otkupljuju potraživanja koja u pravilu imaju rok dospeljeća do 120 dana. To je, zapravo, posao financiranja robnih potraživanja, izvoznog ili uvoznog posla preko faktora kao posebne organizacije koji klijentu osigurava naplatu i pomaže mu da lakše upravlja potraživanjima. Kupac factoring usluge može se financirati uz pomoć faktora uz uvjet da sve narudžbe prije poslodavčeva izvršenja isporuke daje faktoru na odobrenje i da faktor stalno ispituje kreditnu sposobnost kupca prije nego što preuzme bilo kakvo potraživanje. Factoring je osiguranje kredita dodjelom potraživanja od kupaca, koje poduzeće zapravo prodaje faktoru s regresom mjenice ili bez njega, ovisno o vrsti ugovorenog aranžmana. Faktoriranjem se poduzeće rješava problema oko naplate, smanjuje troškove provođenja naplate i dolazi do likvidnih sredstava za financiranje. Zato će se teško faktorirati rizično potraživanje, a i ostvarena cijena prodaje takvog potraživanja bit će relativno niska.¹⁵

4.2. Mikrofinanciranje i kreditne unije

Mikrofinanciranje, za razliku od standardnih modela financiranja, obuhvaća kreditiranje i pružanje osnovnih financijskih usluga uz uvjete i odredbe koji omogućuju klijentima prevladavanje nedostataka tradicionalnih jamstava, te edukaciju i mentoriranje. Usluge mikrofinanciranja usmjerene su na mikro poduzeća, samozaposlene i nezaposlene osobe za koje ograničen pristup sredstvima financiranja predstavlja visoku barijeru za realizaciju poduzetničkog pothvata. U takvim slučajevima odobravanje ili neodobravanje kredita u iznosu od npr. 20.000 kuna može značiti otvaranje novog radnog mjesta ili s druge strane, zatvaranje poslovnog subjekta.¹⁶

¹⁴ Ibid., str. 431.

¹⁵ Ibid., str. 431-432.

¹⁶ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (17.08.2015.), str. 50.

Nositelji usluga mikrofinanciranja su kreditne unije koje djeluju u više od 100 zemalja svijeta, gdje pružaju različite financijske usluge, prije svega kreditne i depozitne. Usporedba modela mikrofinanciranja u Hrvatskoj s najboljom međunarodnom praksom razvijenom u posljednja tri desetljeća ukazuje na nerazvijenost mikrofinanciranja u Hrvatskoj u odnosu na razvijena financijska tržišta u kojima djeluje široki spektar takvih institucija.¹⁷

Prema podacima Hrvatske udruge kreditnih unija (HUKU), članice Udruge plasirale su u 2013. godini 10.252 kredita u ukupnom iznosu od 347.519.082 kn, što predstavlja povećanje plasmana od 4,2% u odnosu na 2012. godinu kada je plasirano 9.837 kredita u ukupnoj vrijednosti od 292.885.205 kn. Prosječan iznos odobrenog kredita kreditnih unija u Hrvatskoj u 2012. godini je 29.774 kn, a u 2013. godini 33.898 kn, što ukazuje na značajnu ulogu kreditnih unija u financiranju razvoja mikro poduzeća. HUKU je u svibnju 2013. godine sklopila Sporazum o suradnji sa HAMAG BICRO-m, koji je članicama Udruge omogućio sudjelovanje u programu jamstva „Novi poduzetnici“/“EU početnik“, putem kojeg HAMAG BICRO odobrava jamstva za osiguranje povrata dijela glavnice kredita koje kreditne unije odobravaju subjektima malog gospodarstva. Kreditne unije ovim sporazumom sudjeluju u poboljšanju poslovne klime u Hrvatskoj, otvaranju novih radnih mjesta te poticanju regionalnog razvoja u Republici Hrvatskoj.¹⁸

Unatoč porastu imovine od 7,3%, odnosno 48,5 mil.kuna tijekom 2014. godine, kreditne unije i nadalje su financijski posrednici s marginalnim udjelom u imovini financijskog sektora. Broj tih posrednika u posljednje se tri godine nije mijenjao te iznosi 26.¹⁹

4.3. Fondovi rizičnog kapitala

Fondovi rizičnog kapitala su još jedan izvor financiranja malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Fondovi rizičnog kapitala u prošlosti su bili slabo zastupljeni, ali se to s vremenom ubrzano mijenja što uvelike olakšava osnivanje, poslovanje i opstanak malih i srednjih poduzeća.

¹⁷ Ibid., str. 50.

¹⁸ Ibid., str. 51-52.

¹⁹ Hrvatska narodna banka (2015.): Godišnje izvješće 2014. Dostupno na : <http://www.hnb.hr/documents/20182/122236/h-gi-2014.pdf/b607913c-e6fb-40a2-a023-41552635090b> (26.08.2015.), str. 29.

Fondovi rizičnog kapitala su vrsta fondova koji su međunarodno poznati pod pojmom private equity fondovi, a koji su Zakonom o investicijskim fondovima u RH definirani kao otvoreni investicijski fondovi rizičnog kapitala s privatnom ponudom. Ovi fondovi ulažu sredstva prikupljena od kvalificiranih ulagatelja u fondove rizičnog kapitala koji su, u pravilu, institucionalni investitori i velike kompanije, te ponekad i fizičke osobe koje ispunjavaju kriterij za kvalificiranog ulagatelja.²⁰ Glavna karakteristika fonda rizičnog kapitala je da kao institucionalni investitor ulaže vlasnički kapital na određeno vrijeme (srednje do dugoročno razdoblje koje je uobičajeno 3 – 7 godina). Postoji široki spektar oblika i tipova rizičnog kapitala, budući da pojam private equity može imati različite definicije, no suštinski, ulaganja rizičnog kapitala mogu se podijeliti u sljedeće glavne skupine prema strategijama ulaganja: Venture Capital, Growth Capital, Leveraged buyout (LBO) ili Buyout.²¹

Što se tiče fondova rizičnog kapitala u RH osnovano je pet FGS-ova koji su udovoljili svim propisanim uvjetima te dobili odobrenje za rad od HANFA-e: Quaestus Private Equity d.o.o., Alternative Private Equity d.o.o., Nexus Private Equity Partneri d.o.o., Prosperus-invest d.o.o., Honestas Private Equity Partneri. Prva investicija FGS-a realizirala se krajem 2011. godine kada je Fond Nexus FGS uložio 40 milijuna kuna u projekt izgradnje podatkovnog centra (IT sektor). Područje ulaganja FGS-ova su trgovačka društva koja imaju sjedišta u Hrvatskoj i koja isključivo ili pretežno djeluju na području Hrvatske, a predviđeno trajanje ulaganja je 10 + 2 godine.²²

U 2013. godini doneseno je 7 odluka za ulaganje u projekte, a odobreno ulaganje u gospodarske subjekte iznosi 340,5 milijuna kuna, od čega se 50% odnosi na udio RH. Sredstva su uložena u poduzeća koja posluju u drvnjoj industriji, sektoru obnovljivih izvora energije, građevinarskom sektoru te turizmu. Poduzeća koja su bila predmet ulaganja ukupno su zapošljavala 1719 radnika, a među njima su bila i poduzeća koja su tek osnovana, kao i ona koja su već poslovala duže vrijeme, ali su zbog prilika u gospodarstvu imala potrebu za dodatnim kapitalom u svrhu širenja poslovanja, te poduzeća koja su u procesu trebala dodatni kapital u svrhu opstanka na tržištu i omogućavanja daljnjeg rasta.²³

²⁰ Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija (2011.): Kako financirati poslovanje fondovima rizičnog kapitala?. Dostupno na: www.hbor.hr/lgs.axd?t=16&id=1853 (02.09.2015.), str. 6.

²¹ Ibid., str. 6

²² CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (11.09.2015.), str. 52–53.

²³ Ibid., str. 53.

4.4. Poslovni anđeli i CRANE

Poslovni anđeli su uspješni poduzetnici te uspješni lideri tvrtki/korporacija koji financiraju start-up projekte visokog rizika na način da ulaze u vlasnički udio i pružaju pomoć u daljnjem razvoju i komercijalizaciji projekata. To su neformalni individualni investitori koji svojim poslovnim iskustvom savjetuju mlade tvrtke i poduzetnike i pomažu njihovom budućem rastu. Najveća vrijednost poslovnih anđela jest “pametno financiranje” — pružanje ekspertize, vještina i poslovnih kontakata. Poslovni anđeli prvenstveno ulažu u sektore koje razumiju i u regiju koju poznaju. Najčešći razlozi zašto poslovni anđeli ulažu su profit, poticanje poduzetništva, poslovna aktivnost, ali i zabava u stvaranju nove vrijednosti. Poslovni anđeli CRANE mreže su neformalni individualni investitori koji pružaju: know-how (tehničko i poslovno znanje, poznavanje određene industrije, poslovne kontakte, itd.), te ulaganje u rasponu od 25.000 do 250.000 eura (više ulagača — sindicirano ulaganje).²⁴

Hrvatska mreža poslovnih anđela (CRANE) je neprofitna udruga koja okuplja privatne investitore koji su zainteresirani za ulaganja u inovativne tvrtke u ranom stadiju razvoja. CRANE je krovna organizacija poslovnih anđela u Hrvatskoj i jedna od najuspješnijih organizacija u Europi. Udruga je pokrenuta 2008. godine zajedničkom inicijativom partner institucija Agencije za promicanje izvoza i ulaganja, Poteza Ventures, Hrvatske Private Equity i Venture Capital Asocijacije, Udruge za poticanje softverskog i online poduzetništva ‘Initium’ i uspješnih poduzetnika Damira Sabola i Hrvoja Prpića. Do 2015. godine, članovi Crane-a u hrvatske tvrtke uložili su preko 20 milijuna kuna. Ciljevi CRANE-a su: poticanje i razvoj inovativnog poduzetništva u Republici Hrvatskoj, pružanje pomoći poduzetnicima u realizaciji inovativnih projekata koji imaju internacionalni potencijal i pružanje pomoći poslovnim anđelima u pronalaženju, selekciji i realizaciji zanimljivih projekata.²⁵

Tablica 7 pokazuje broj investicija u razdoblju od 2008. do 2013. godine. U spomenutom razdoblju CRANE bilježi mali broj projekata odnosno investicija i to samo 14. Također u 2013. godini CRANE bilježi jedno ulaganje, u ukupnom iznosu od 200.000,00 kn, što ukazuje na slabu razvijenost ovog oblika financiranja poslovnog pothvata u Hrvatskoj i zbog toga su poslovni anđeli slabo zastupljeni te korišteni kao izvor financiranja za mala i srednja poduzeća. U razdoblju od 2008.-2013. ukupno je bilo 14 investicija u ukupnom iznosu od 6.794.600 kuna što je u prosjeku po 566.217 kuna po jednoj investiciji.

²⁴ <http://www.crane.hr/o-nama/> (17.09.2015.)

²⁵ <http://www.crane.hr/> (18.09.2015.)

Tablica 7: CRANE - Hrvatska udruga poslovnih anđela – investicije od 2008. do 2013.

Godina	Broj projekata / investicija	Iznos (kn)	Prosječni iznos investicije (kn)
2008.	1	1.800 000	1.800.000
2009.	3	1.029 000	343.000
2010.	2	1.131 500	565.750
2011.	5	2.634.100	526.820
2012.	2	Podaci nisu dostupni	
2013.	1	200.000	200.000
Ukupno	14	6.794.600	566.217

Izvor: CRANE

U Europskoj uniji postoji mnogo više udruga poslovnih anđela i imaju znatno dužu tradiciju te je njihova aktivnost odnosno financiranje puno jače i intenzivnije kada se usporedi s Hrvatskom što u konačnosti dovodi do zaključka da je njihovo ulaganje znatno veće.

4.5. Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija

Što se tiče vladinih programa poticaja i subvencioniranih kreditnih linija, Vlada Republike Hrvatske kroz poticanje investicija, bespovratna sredstva (potpore programa Poduzetnički impuls) i kreditne programe implementira mjere čiji je osnovni cilj poticanje razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u RH. Nadalje u nastavku će se objasniti za što su sredstva dodijeljena i u kojem iznosu u prethodnim godinama za mala i srednja poduzeća.

Program poticanja poduzetništva i obrta „Poduzetnički impuls“ 2015. kombinacija je ciljanih mjera i instrumenata poticanja razvoja sektora malog i srednjeg poduzetništva usmjerenih na ostvarenje strateških ciljeva iz Programa Vlade RH za razdoblje 2011. do 2015. godine te prioritarnih ciljeva iz Strategije razvoja poduzetništva 2013. do 2020. godine. Sektor malog i srednjeg poduzetništva pokazuje pozitivne rezultate. Prema podacima godišnjih financijskih izvještaja za 2013. godinu, mikro, mali i srednji poduzetnici ostvarili su pozitivan financijski rezultat i poslovali s neto dobiti. Investicije u 2013. godini pokazuju stabilizaciju i rast kod subjekata malog i srednjeg poduzetništva za 19,83 %. Ukupni prihodi rasli su za 5,6 %, broj zaposlenih u sektoru za 4,3% te izvoz za 11,2 %.²⁶

²⁶ Ministarstvo poduzetništva i obrta (2015.): Poduzetnički impuls 2015 – Program poticanja poduzetništva i obrta. Dostupno na: <http://www.hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2013/06/PODUZETNI%20C4%20CKI-IMPULS-2015.pdf> (28.09.2015.), str. 5.

Tablica 8: Odobrene potpore iz programa Poduzetnički impuls 2015., Ministarstvo poduzetništva i obrta

Mjera/projekt	Broj odobrenih potpora	Odobreni iznos (kn)
<u>MJERA A</u>	118	25.267.893,00
MJERA A1 – <i>Mikro poduzetništvo i obrt</i>	101	19.275.803,59
MJERA A2 – <i>Zadružno poduzetništvo</i>	10	2.422.037,42
MJERA A3 – <i>Poduzetništvo klastera</i>	7	3.570.052,00
<u>MJERAB</u>	84	60.208.021,20
MJERA B1 – <i>Malo i srednje poduzetništvo i obrt</i>	67	47.816.545,00
MJERA B2 – <i>Inovacije u poduzetništvu</i>	17	6.195.738,00
B2.1: <i>Inovacije u poduzetništvu - Fizičke osobe</i>	3	138.126,39
B2.2: <i>Inovacije u poduzetništvu - Gospodarski subjekti</i>	14	6.057.611,81
<u>MJERA C</u>	43	8.431.948,13
MJERA C2 – <i>Tehnološki parkovi, poslovni inkubatori i poduzetnički akceleratori</i>	11	4.945.532,19
MJERA C3A – <i>Razvojne agencije, poduzetnički centri i centri kompetencije</i>	23	2.499.613,03
MJERA C3B – <i>Internacionalizacija poslovanja</i>	9	986.802,91
<u>MJERA D</u>	1225	6.673.000,91
Mjera D1- <i>Obrazovanje za poduzetništvo</i>	28	1.000.000,00
Mjera D2- <i>Obrazovanje za obrt</i> D2.1 <i>Cjeloživotno obrazovanje za obrtnike</i> D2.2 <i>Stipendije učenicima u obrtničkim zanimanjima</i> D2.3 <i>Naukovanje za obrtnička zanimanja.</i>	1.197	5.673.000,91
<u>EU projekti</u>	62	265.675.616,00
<i>Povećanje gospodarske aktivnosti i konkurentnosti malih i srednjih poduzeća</i>	28	249.430.114,00
<i>Primjena informacijske i komunikacijske tehnologije za poboljšanje poslovnih procesa</i>	34	16.245.502,00

Izvor: Izrada autora prema podacima iz Poduzetničkog impulsa 2015.

U 2014. godini nastavljena je provedba dodjele bespovratnih potpora sukladno procedurama definiranim u 2013. godini. Procedura je konceptualno i provedbeno prilagođena pravilima provedbe mjera iz europskih fondova, a s ciljem da se poduzetnicima približi postupak te da ih se upozna s pravilima dodjele sredstava Europske unije. Nastavljen je pozitivan trend dodjele manjeg broja potpora veće vrijednosti u funkciji značajnijeg učinka na rezultate poslovanja korisnika potpore te gospodarstvo Republike Hrvatske. Potporne mjere su racionalizirane te je obuhvaćeno više različitih projektnih aktivnosti kroz jednu mjeru što je rezultiralo kvalitetnije strukturiranim projektima.²⁷

Transparentnost dodjele bespovratnih potpora tijekom provedbe Poduzetničkog impulsa za 2014., HAMAG-BICRO-u i MINPO-u predstavljala je prioritet. Indikativni vremenski rokovi svih faza obrade pristiglih prijava unaprijed su bili objavljeni u javnim pozivima, svaki korak evaluacije prijava detaljno objašnjen, kriteriji procjene projektnih prijedloga bili su jasni, a svaka odluka o odbacivanju ili odbijanju prijave sadržavala je objašnjenje.²⁸ Što se tiče odobrenih potpora iz programa Poduzetnički impuls 2015. godine, Ministarstva poduzetništva i obrta, iz tablice 8 vidimo da je najviši odobreni iznos potpore što se tiče svih 10 mjera bio postignut u MJERI B koji se odnosi na malo i srednje poduzetništvo i obrt. Ukupan odobreni iznos u mjeri MJERI B je iznosio 60.208.021,20 kuna.

Potpore je odobrena u svrhu unaprjeđenja učinkovitosti proizvodnje i proizvodnih procesa putem jačanja i modernizacije tehnološke baze, jačanje konkurentnosti ulaganjem u nove tehnologije i razvoj novih ili značajno unaprijeđenih postojećih proizvoda, usluga ili procesa, pozicioniranje na tržištu radi postizanja boljih poslovnih rezultata, poticanje poduzetništva ciljnih skupina te otvaranje novih radnih mjesta i zadržavanje postojećih, inovacije u poduzetništvu koje se odnose na fizičke osobe te gospodarske subjekte, povećanje udjela inovativnih tvrtki u ukupnom broju gospodarskih subjekata, poticanje zapošljavanja u inovativnim gospodarskim subjektima, poticanje uvođenja inovativnih poslovnih modela u gospodarskim subjektima, povećanje stope komercijalizacije inovativnih proizvoda ili usluga te preživljavanje novoosnovanih, na znanju utemeljenih subjekata i osiguranje trajnosti njihovog poslovanja.²⁹

²⁷ Ibid., str. 10.

²⁸ Ibid., str. 10.

²⁹ Ibid., str. 15-16.

Osim 10 mjera iz Poduzetničkog impulsa 2015. godine koje smo prethodno spomenuli postoji i dio koji se odnosi na korištenje sredstava iz fondova Europske unije za određene projekte u cilju što kvalitetnijeg korištenja spomenutih sredstava koja stoje na raspolaganju Republici Hrvatskoj.

Nadalje cilj korištenja ovih sredstava za projekte kako je vidljivo i iz tablice 8 je povećanje gospodarske aktivnosti i konkurentnosti malih i srednjih poduzeća te primjena informacijske i komunikacijske tehnologije za poboljšanje poslovnih procesa. Ukupan odobreni iznos za spomenute projekte u Republici Hrvatskoj je iznosio 265.675.616,00 kuna.

U 2013. godini, Ministarstvo poduzetništva i obrta implementiralo je dvije kreditne linije kojima se jača razvoj malih i srednjih poduzeća na lokalnoj razini: „Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva“ i „Lokalni projekti razvoja - mikrokreditiranje“. Cilj ovih kreditnih linija je olakšati pristup financijskim izvorima za razvoj malih i srednjih poduzeća, te očuvanje poslovanja malih i srednjih poduzeća u uvjetima usporavanja gospodarskog rasta putem odobravanja kredita uz subvenciju kamata.³⁰

Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva je kreditna linija za poticanje investicija kroz dodjelu kredita u vrijednosti od 200.000 do 5.000.000 kn. Kreditna sredstva usmjerena su na obrte, mala i srednja poduzeća i zadruge, a svrha kreditiranja je isključivo kupnja, izgradnja, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata, nabava opreme, te modernizacija poslovanja. Lokalni projekti razvoja – mikrokreditiranje je kreditna linija namijenjena za obrte, mala i srednja poduzeća, zadruge i ustanove. Iznos kredita kreće se između 35.000 i 200.000 kn, s rokom otplate do pet godina i subvencioniranom promjenjivom kamatnom stopom do maksimalno 9%. Kreditna sredstva mogu se koristiti za kupnju, izgradnju, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata, nabavku opreme i trajna obrtna sredstva. U 2013. godini kroz kreditnu liniju „Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva“ odobreno je 96 kredita u ukupnom iznosu od 137.166.843 kn, što je za 37%, odnosno za 81.677.622 kn, manje u odnosu na 2012. godinu, a u 2013. godini u okviru kreditne linije „Lokalni projekti razvoja - mikrokreditiranje“ odobreno je 19 kredita u ukupnom iznosu od 3.019.054 kn, što je za 60%, odnosno 4.490.480 kn, manje u odnosu na 2012. godinu.³¹

³⁰ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (10.10.2015.), str. 57.

³¹ Ibid., str. 57.

U 2014. godini, do 30. rujna 2014. kroz kreditnu liniju „Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva“ odobreno je 99 kredita u ukupnom iznosu od 163.611.804,36 kuna, a u 2014. godini, do dana 30.09.2014. unutar kreditne linije „Lokalni projekti razvoja - mikrokreditiranje“ odobreno je 13 kredita u ukupnom iznosu od 1.987.640,88 kuna.³²

Hrvatska banka za obnovu i razvitak financira razvoj malih i srednjih poduzeća kroz subvencionirane kreditne linije. Programi kreditiranja provode se izravno i/ili putem poslovnih banaka, a uvjeti kreditiranja ovise o namjeni, vrsti i području ulaganja. Ciljevi koje Hrvatska banka za obnovu i razvitak želi ostvariti kroz kreditne programe su razvoj poduzetničkih pothvata, jačanje konkurentnosti obrta, malih i srednjih poduzeća, ravnomjeran regionalni razvoj, otvaranje novih radnih mjesta, te podrška poduzećima prilikom izlaska na nova inozemna tržišta.³³

Tijekom 2013. godine Hrvatska banka za obnovu i razvitak je nastavila poticati poduzetnike na nova ulaganja, odnosno na pokretanje novih investicijskih ciklusa, održavanje i poboljšavanje likvidnosti, te je nastavila s mjerama koje su započete i pokazale se uspješnima u 2012. godini – sniženje kamatnih stopa za jedan postotni bod za nova ulaganja u poljoprivredi i ribarstvu, turizmu, industriji, zaštiti okoliša i energetske učinkovitosti, te model podjele rizika čime za mala i srednja poduzeća s velikim investicijama (iznad 9 milijuna kuna) Hrvatska banka za obnovu i razvitak preuzima 50% rizika, a poslovne banke drugih 50% iznosa ukupnog kredita. Za mala i srednja poduzeća Hrvatska banka za obnovu i razvitak preuzima rizik do 40% iznosa ukupnog kredita uz jamstvo Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije, a poslovna banka preuzima rizik do 60% iznosa ukupnog kredita.³⁴

Iz tablice 9 se vidi da je tijekom 2013. godine odobreno 1080 kredita malim i srednjim poduzetnicima po svim programima što je u odnosu na prethodnu 2012. godinu manje za 272 kredita kada je odobreno 1352 kredita. Što se tiče ukupnog iznosa odobrenih sredstava, on se također logički smanjio samim brojem kredita za 1.072.968.000 kuna u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu. U 2013. godini došlo je i do manjeg smanjenja prosječne veličine odobrenih kredita sa 3.384.344 kn u 2012. godini na 3.243.208 kn u 2013. godini što čini smanjenje 4%.

³² Ministarstvo poduzetništva i obrta (2015.): Poduzetnički impuls 2015 – Program poticanja poduzetništva i obrta. Dostupno na: <http://www.hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2013/06/PODUZETNI%C4%8CKI-IMPULS-2015.pdf> (15.10.2015.), str. 31.

³³ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013. godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (21.10.2015.), str. 58.

³⁴ Ibid., str. 58.

Tablica 9: Pregled odobrenih kredita za mala i srednja poduzeća po grupama kredita HBOR-a u 2012. i 2013. godini

Programi kreditiranja HBOR-a	2012.			2013.		
	Broj kredita	Ukupan iznos sredstava (kn)	Prosječan iznos kredita	Broj kredita	Ukupan iznos sredstava (kn)	Prosječan iznos kredita
Kredit za MSP na području posebne državne skrbi i otocima i za poljoprivredu	151	634.272.000	4.200.477	122	205.816.000	1.687.016
Kredit za MSP za utemeljenje poduzetništva i razvoj poduzetništva	462	1.514.828.000	3.278.848	403	1.293.712.000	3.210.203
Kredit za MSP za turizam	71	448.621.000	6.318.606	73	576.545.000	7.897.877
Kredit za MSP za financijsko restrukturiranje	20	107.215.000	5.360.750	38	131.538.000	3.461.526
Kredit za MSP za izvoz	150	630.173.000	4.201.153	108	437.187.000	4.048.028
Kredit za MSP za obrtna sredstva	498	1.240.522.000	2.491.008	338	857.867.000	2.553.176
UKUPNO	1.352	4.575.633.000	3.384.344	1.080	3.502.665.000	3.243.208

Izvor: HBOR – Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2014.

Prema godišnjem izvješću HBOR-a za 2014. godinu, u 2014. godini HKO je zaključio godinu sa 61 ugovorom o osiguranju od čega se 37 ugovora o osiguranju odnosi na osiguranje izvoznih potraživanja, dok se 24 ugovora o osiguranju odnose na osiguranje domaćih potraživanja. Osiguranjem su pokrivena 2156 kreditna limita, 37,9 posto više u odnosu na prethodnu godinu. U ukupnoj strukturi limita, na domaća potraživanja se odnosi 1260 kreditnih limita, 896 kreditnih limita odnosi se na izvozna potraživanja prema kupcima u 52 zemlje.³⁵

³⁵ HBOR (2015.): Godišnji financijski izvještaji Hrvatske banke za obnovu i razvitak za 2014.godinu. Dostupno na <http://www.hbor.hr/godisnje-izvjesce-2014-godisnji-financijski> (07.11.2015)., str. 39.

Ukupni volumen osiguranih poslova u 2014. godini iznosio je 3.129 milijuna kuna. Ukupno zaračunata premija u 2014. godini je iznosila 10,84 milijuna kuna što predstavlja porast od 20,35 posto u odnosu na 2013.godinu kada je iznosila 9 milijuna kuna. Društvo je u 2014. godini isplatilo 13 naknada za štete, od čega su 4 štete konačno likvidirane. Ukupni iznos isplaćenih naknada štete iznosio je 2,51 milijuna kuna, a društvo je regresno naplatilo 156,4 tisuće kuna te su ukupno štete društva u 2014.godini iznosile 2,35 milijuna kuna.³⁶

Što se tiče Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije u 2014. godini zaprimljeno je bilo 475 zahtjeva za jamstvom. Od 1. siječnja 2014. godine na snagu su stupile izmjene Općih uvjeta za izdavanje jamstva kojima se isključila mogućnost izdavanja jamstva za refinanciranje kreditnih obveza kod istog kreditora te odobrene mostne kredite, okvirne kredite po poslovnim računima te okvire za garancije, kredite i sl.³⁷

Tablica 10: Statistika izdanih jamstava HAMAG INVEST-a i iznos investicija pokrivenih jamstvima u razdoblju od 2009. godine do 2014. godine.

Jamstva				
Godina	Broj zaprimljenih zahtjeva	Broj izdanih jamstava	Ukupan iznos izdanih jamstava (u kn)	Ukupan iznos potaknutih investicija (u kn)
2009	134	117	144.680.187,95	618.928.836,14
2010	153	122	156.308.073,66	550.396.766,34
2011	145	123	179.609.813,68	607.812.289,24
2012	358	162	218.940.634,55	740.750.943,33
2013	619	388	424.381.603,79	1.347.689.288,42
2014	475	258	303.115.774,74	920.501.384,49
Ukupno	1.884	1.170	1.427.036.088,37	4.786.079.507,96

Izvor: Ministarstvo poduzetništva i obrta - Poduzetnički impuls 2015.

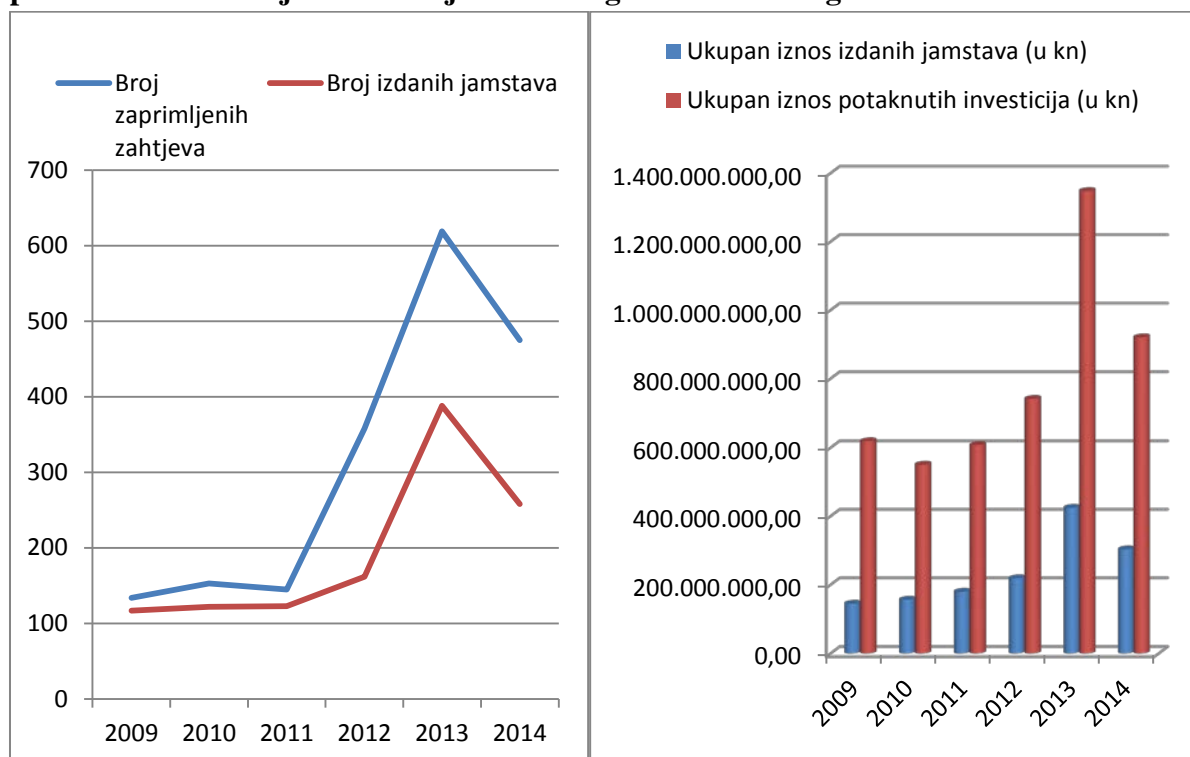
Ukupno je u 2014. godini izdano 258 jamstava u iznosu od 303.115.774,74 kuna. Na taj način potaknuta je vrijednost investicijskih ulaganja u gospodarstvo od 920.501.384,49 kuna. U 2014. godini porasla je prosječna vrijednost izdanog jamstva sa 1.094.000,00 kuna na 1.175.000,00 kuna. Većina zaprimljenih odobrenih jamstava u 2014. godini odnosi se na jamstvene programe: „Rastimo zajedno“, a slijede „EU početnik“ te „Poljoprivrednici“.³⁸

³⁶ Ibid., str. 40.

³⁷ Ministarstvo poduzetništva i obrta (2015.): Poduzetnički impuls 2015 – Program poticanja poduzetništva i obrta. Dostupno na: <http://www.hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2013/06/PODUZETNI%20IMPULS-2015.pdf> (13.11.2015.), str. 29.

³⁸ Ibid., str. 30.

Graf 4 i 5: Broj zaprimljenih i izdanih jamstava te ukupan iznos izdanih jamstava i potaknutih investicija u razdoblju od 2009. godine do 2014. godine.

Izvor: Izrada autora prema podacima MINPO – Poduzetnički impuls 2015.godine.

Iz grafa 4 vidimo da je broj zaprimljenih i izdanih jamstava u razdoblju od 2009. godine pa do 2014. godine rastao do 2013. godine s blagim padom u 2011. godini, nakon čega je uslijedio značajniji pad u 2014. godini. Nadalje iz tablice 10 možemo vidjeti da je ukupan broj zaprimljenih jamstava u razdoblju od 2009. godine do 2014. godine iznosio 1884 zaprimljenih zahtjeva, dok se od toga broja u spomenutom razdoblju izdalo 1170 jamstava.

Što se tiče ukupnog iznosa izdanih jamstava te potaknutih investicija u kunama, možemo vidjeti iz grafa 5 da je od 2009. godine do 2013. godine ukupan iznos izdanih jamstava konstantno rastao, te da je poslije toga uslijedio pad. Također iz spomenutog grafa vidljivo je da je u prve tri godine spomenutog razdoblja ukupan iznos potaknutih investicija u kunama varirao te je počeo rasti do 2014. godine nakon čega je počeo padati.

Ukupan iznos izdanih jamstava u cjelokupnom promatranom razdoblju odnosno u razdoblju od 2009. godine do 2014. godine je iznosio 1.427.036.088,37 kuna, dok je ukupan iznos potaknutih investicija iznosio 4.786.079.507,96 kuna što je vidljivo iz tablice 10.

4.6. Analiza kreditnog rizika

Mnogi svjetski bankovni analitičari smatraju da je kreditni rizik jedan od najvažnijih čimbenika koji utječe na zarade banaka i vrijednost financijskih instrumenata. U najužem smislu kreditni rizik možemo definirati kao mogućnost nastanka neke izvanredne okolnosti koja može biti uzrokom nepovrata dijela ili čitavog pozajmljenog iznosa od strane kreditnog dužnika.³⁹

4.6.1. Definicija i klasifikacija kreditnog rizika

Kreditni rizik možemo definirati i kao vjerojatnost da će financijski instrument izgubiti na vrijednosti uslijed neispunjenja ugovornih obveza dužnika koje bi mogle uvjetovati nepravodoban i nepotpun povrat glavnice, kamata i naknada.⁴⁰ Kreditni rizik možemo definirati i kao vjerojatnost da će financijski instrument izgubiti na vrijednosti uslijed neispunjenja ugovornih obveza dužnika koje bi mogle uvjetovati nepravodoban i nepotpun povrat glavnice, kamata i naknada.⁴¹ Postoji klasifikacija prema kojoj kreditni rizik treba podijeliti na rizik klijenta i rizik ugovornih parametara.⁴² U rizik klijenta spadaju rizik neplaćanja i rizik likvidnosti, a u rizike ugovornih parametara rizik kamatne stope, rizik tečaja, rizik kolateral- osiguranja.

Rizik neplaćanja je rizik da korisnik kredita neće vratiti pozajmljeni iznos uvećan za kamatu na dan dospijea. Ovaj se rizik može utvrditi iz sposobnosti vraćanja, povijesti vraćanja duga i trenutnom stanju dužnika. Isti izlaže banku materijalnom novčanom gubitku. Banka će poduzeti mjere koje će se sastojati od prisilne naplate putem prethodno pribavljenih instrumenata osiguranja.

Rizik likvidnosti je vjerojatnost da financijska institucija raspoloživim novčanim sredstvima neće moći podmiriti dospelje obveze prema svojim vjerovnicima kao i obveze po odobrenim kreditima, izdanim jamstvima, garancijama, avalima itd. Međutim likvidnost financijske institucije u praksi treba shvatiti ne samo kao sposobnost podmirivanja dospjelih obveza nego kao temeljno načelo bankarskog poslovanja.

³⁹ Tomić, D. (2001). Oblikovanje modela ocjene kreditne sposobnosti temeljem analize financijskih izvješća, Sveučilište u Splitu, Split, str. 121.

⁴⁰ Bazelski odbor za superviziju banaka (2000). Načela za upravljanje kreditnim rizikom. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanje-kreditnim-rizikom.pdf> (20.11.2015)., str. 4.

⁴¹ Jakovčević, D. (2000). Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu, TEB Poslovno savjetovanje d.o.o., Zagreb, str. 37.

⁴² Tomić, D. (2001). Oblikovanje modela ocjene kreditne sposobnosti temeljem analize financijskih izvješća, Sveučilište u Splitu, Split, op.cit. str. 121.

Jedan od oblika kreditnog rizika koji se vezuje uz kreditne plasmane je rizik od neželjenih promjena u vrijednosti odobrenog kredita. Taj rizik se zove rizik kamatne stope, a javlja se u slučajevima neočekivane promjene kamatne stope na tržištu, što može donijeti zaradu ili gubitke za banku. Tečajni rizik javlja se u uvjetima promjene deviznog tečaja. Zaštita banke od ovakvog rizika moguće je ugovaranjem valutne klauzule, kojom se iznos kredita veže za neku čvrstu valutu.

Rizik kolaterala-osiguranja javlja se u slučajevima kada banka pristupa prisilnoj naplati svojih kreditnih potraživanja. Prekomjerna izloženost banke rizicima može ju odvesti u stanje insolventnosti, tj. u stanje negativne neto vrijednosti banke gdje su uslijed velikih gubitaka po kreditnim plasmanima obveze postale veće od imovine pa kapital banke i ne postoji. U takvoj situaciji banka ide u stečaj ili se poduzimaju mjere za njezinu sanaciju.

4.6.2. Upravljanje kreditnim rizikom

Cilj upravljanja kreditnim rizikom je maksimalizacija stope povrata banke usklađene za rizik održavanjem izloženosti kreditnom riziku unutar prihvatljivih parametara. Banke moraju upravljati kreditnim rizikom cijelog portfelja kao i onim koji leži u pojedinačnim kreditima ili transakcijama. Banke moraju također uzeti u obzir odnose između kreditnog i ostalih rizika. Djelotvorno upravljanje kreditnim rizikom važna je komponenta obuhvatnog pristupa upravljanju rizikom i neophodno je za dugoročan uspjeh svih bankovnih organizacija. Banke sada trebaju biti duboko svjesne potrebe za identifikacijom, mjerenjem, praćenjem i kontrolom kreditnog rizika kao i utvrđivanjem postojanja primjerene razine kapitala za pokriće tih rizika i primjerene kompenzacije preuzetih rizika.⁴³ Prema principima za upravljanje kreditnim rizikom koji su propisani od strane Bazelskog odbora za superviziju banaka, strategija upravljanja kreditnim rizikom podrazumijeva⁴⁴:

- Uspostavljanje primjerenog okruženja za kreditni rizik
- Poslovanje u skladu s dobrim postupkom za odobravanje kredita
- Održavanje primjerenog postupka za administraciju, mjerenje i praćenje kredita
- Osiguranje primjerenih kontrola nad kreditnim rizikom i uloga supervizora

⁴³ Bazelski odbor za superviziju banaka (2000). Načela za upravljanje kreditnim rizikom. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanje-kreditnim-rizikom.pdf> (26.11.2015.), str. 4.

⁴⁴ Ibid., str 6-7.

Banka kontrolira kreditni rizik putem kreditnih politika, pravilnika i propisanih procedura rada kojima su utvrđeni sustavi unutarnjih kontrola s ciljem preventivnog djelovanja na rizik. Uprava HBOR-a vodi konzervativnu politiku upravljanja kreditnim rizikom. Sustav upravljanja kreditnim rizikom čini najvažniji dio poslovne politike HBOR-a i bitan je činitelj njezine strategije poslovanja zbog čega je ovo područje regulirano posebnim zakonom – Procedurama upravljanja kreditnim rizikom, koji se primjenjuje na sve faze kreditnog procesa (od razvoja novih bankarskih proizvoda, zahtijeva za kredit, praćenja poslovanja klijenata do konačne otplate kredita). Procedure upravljanja kreditnim rizikom su sveobuhvatan dokument koji obuhvaća zasebne metodologije namijenjene ocjeni različitih ciljnih skupina klijenta.⁴⁵

U svrhu ublažavanja kreditnog rizika i smanjenja troškova poslovanja, a sukladno Zakonu o HBOR-u, dio svojih plasmana banaka odobrava putem poslovnih banaka koje snose rizik povrata plasmana krajnjeg korisnika. Svi izravni plasmani uglavnom su osigurani hipotekom na nekretninama te, ako je to moguće, kao osiguranje od kreditnog rizika banka pribavlja jamstvo HAMAG BICRO-a te ostale vrste jamstava i garancija. Ovisno o vrsti instrumenata osiguranja, kreditnom programu, općim uvjetima osiguranja ili odluci nadležnog tijela, banka je odredila potreban omjer plasmana i osiguranja.⁴⁶

⁴⁵ HBOR (2015.): Godišnji financijski izvještaji HBOR-a za 2014.godinu. Dostupno na http://itv.sabor.hr/download/perm/2015/04/1_FINANCIJSKI_IZVJESTAJI_HBOR_2014.pdf (03.12.2015)., str. 28.

⁴⁶ Ibid., str. 28.

5. DOMAĆA INSTITUCIONALNA PODRŠKA SEKTORU

Što se tiče domaće institucionalne podrške sektoru malih i srednjih poduzeća ona obuhvaća zakonodavni i institucionalni okvir koji definira distribuciju kompetencija za donošenje odluka vezanih uz sektor malih i srednjih poduzeća, implementaciju donošenih odluka na razini državnih institucija (ministarstava i agencija), smjer razvoja nacionalnih i regionalnih politika razvoja sektora malih i srednjih poduzeća, te raspoloživost podrške sektoru malih i srednjih poduzeća.⁴⁷

5.1. Institucije angažirane u kreditiranju malih i srednjih poduzeća

Glavni akteri odnosno institucije angažirane u kreditiranju malih i srednjih poduzeća, sa različitim intenzitetima utjecaja su: Ministarstvo poduzetništva i obrta, Hrvatska banka za obnovu i razvitak – HBOR, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije – HAMAG BICRO, Hrvatska udruga poslodavaca, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora te Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva – CEPOR.

Ministarstvo poduzetništva i obrta obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na malo i srednje poduzetništvo; obrtništvo; zadrugarstvo; poticanje izvoza i stranih ulaganja, te unapređenja konkurentnosti u području maloga i srednjega poduzetništva; ravnomjerni regionalni razvoj poduzetništva; djelovanje instrumenata gospodarskog sustava i mjera gospodarske politike na razvoj obrtništva, zadrugarstva, malog i srednjeg poduzetništva te poslovanje obrtnika i poduzetnika; poticanje primjene inovacija, novih tehnologija i osnivanja i poslovanja slobodnih i poduzetničkih zona u području maloga i srednjega poduzetništva; sustavno poticanje poduzetništva, djelovanje instrumenata gospodarskog sustava i mjera gospodarske politike na razvoj obrtništva, zadrugarstva, maloga i srednjega poduzetništva, te poslovanje obrtnika i poduzetnika; poticanje sudjelovanja malih i srednjih poduzetnika u poslovima javne nabave i javno-privatnog partnerstva; ostvarivanje međunarodne suradnje u području obrtništva te maloga i srednjega poduzetništva; pripreme i provedbu strateških i operativnih dokumenata i programa za korištenje sredstava fondova Europske unije i ostalih

⁴⁷ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (07.12.2015.), str. 34.

međunarodnih izvora financiranja namijenjenih unapređenju konkurentnosti obrtništva, zadrugarstva, maloga i srednjega poduzetništva; pripremu i provedbu posebnih programa Vlade RH u području ekonomskog razvoja i konkurentnosti obrtništva, zadrugarstva, malog i srednjeg poduzetništva.⁴⁸

Hrvatska banka za obnovu i razvitak – HBOR je razvojna i izvozna banka RH čija je osnovna zadaća poticanje razvitka hrvatskog gospodarstva. Djelatnosti HBOR-a su: financiranje obnove i razvitka hrvatskoga gospodarstva, financiranje infrastrukture, poticanje izvoza, potpora razvitku malog i srednjeg poduzetništva, poticanje zaštite okoliša, te osiguranje izvoza hrvatskih roba i usluga od netržišnih rizika. Osnivač i 100%-tni vlasnik HBOR-a je Republika Hrvatska. Temeljni kapital utvrđen je Zakonom u visini od 7 milijardi kuna čiju dinamiku uplate iz Državnog proračuna određuje Vlada Republike Hrvatske. HBOR-u je dodijeljen rejting od strane sljedećih međunarodnih rejting agencija: Moody's Investors Service (Ba1) i Standard & Poor's (BB).⁴⁹

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije – HAMAG BICRO je nastala 2014. godine spajanjem Hrvatske agencije za malo gospodarstvo i investicije (HAMAG INVEST) i Poslovno-inovacijske agencije Republike Hrvatske (BICRO). Svrha spajanja ovih dviju Agencija jest strateško kreiranje jedinstvenog sustava koji će poduzetnicima pružiti podršku kroz sve razvojne faze njihovog poslovanja – od istraživanja i razvoja ideje pa sve do komercijalizacije i plasmana na tržište. Djelatnost Agencije obuhvaća poticanje osnivanja i razvoja subjekata malog gospodarstva, poticanje ulaganja u malo gospodarstvo, financiranje poslovanja i razvoja subjekata malog gospodarstva kreditiranjem i davanjem jamstva subjektima malog gospodarstva za odobrene kredite od strane kreditora, kao i davanjem potpora za istraživanje, razvoj i primjenu suvremenih tehnologija.⁵⁰

Hrvatska udruga poslodavaca je dobrovoljna, neprofitna i neovisna udruga poslodavaca koja štiti i promiče prava svojih članova. Aktivnosti udruge su u područjima radno-socijalnog zakonodavstva, industrijskih odnosa, zaštite privatnog vlasništva, promocije razvoja i uređenja tržišnih uvjeta poslovanja, jačanja konkurentnosti i povoljne poduzetničke klime.⁵¹

⁴⁸ <https://poduzetnistvo.gov.hr/o-ministarstvu/9> (10.12.2015.)

⁴⁹ <http://www.hbor.hr/Sec1372> (12.12.2015.)

⁵⁰ <http://www.hamagbicro.hr/o-nama/osnivanje/> (13.12.2015.)

⁵¹ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (14.12.2015.), str. 34.

Hrvatska gospodarska komora je neprofitno, nevladino udruženje svih aktivnih pravnih osoba (članstvo u HGK je obvezno), a čini ga 98,06% malih poduzeća, 1,52% srednjih i 0,42% velikih poduzeća. U drugoj polovici 2014. godine HGK je reorganiziran u 20 županijskih komora i 10 sektora, a u njegovom sustavu djeluje i Sektor za industriju u sklopu kojeg djeluje Odjel za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj.⁵²

Hrvatska obrtnička komora je samostalna stručno poslovna organizacija obrtnika koja je osnovana radi promicanja, usklađivanja i zastupanja zajedničkih interesa obrtništva. Hrvatska obrtnička komora je pravna osoba. Hrvatska obrtnička komora obavlja javne ovlasti. Članovi Hrvatske obrtničke komore su obrtnici koji obavljaju obrt na području Republike Hrvatske. Članstvo u Hrvatskoj obrtničkoj komori je obavezno. Područne obrtničke komore udružuju se u Hrvatsku obrtničku komoru. Zadaci Hrvatske obrtničke komore su: promicanje obrta i obrtništva, zastupanje interesa obrtnika pred državnim tijelima u oblikovanju gospodarskog sustava, davanje mišljenja i prijedloga državnim tijelima kod donošenja zakona u području obrtništva, osnutak povjerenstava za polaganje pomoćničkih i majstorskih ispita, djelovanje obrtnika, osnutak arbitražnog vijeća, vođenje knjige obrtnika, vođenje evidencije ugovora o nauku, pružanje pomoći obrtnicima prilikom osnutka i poslovanja obrta, te obavljanje drugih zadataka određenih zakonom i statutom Hrvatske obrtničke komore.⁵³

Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva – CEPOR je prvi think-tank u Hrvatskoj koji se bavi problematikom malih i srednjih poduzeća i poduzetništva. CEPOR je neprofitna organizacija osnovana 2001. godine temeljem Sporazuma između Republike Hrvatske i Instituta Otvoreno društvo-Hrvatska. 10 institucionalnih osnivača CEPORA lideri su u svojim područjima djelovanja – od akademske zajednice do udruženja gospodarstvenika, razvojnih agencija i poduzetničkih centara. Think-tank je moderan tip neprofitne organizacije, koja se bavi istraživanjem i edukacijom o određenoj javnoj politici ili problemu, a s ciljem utjecaja na javnu raspravu i proces donošenja odluka. Putem organizacije radnih stolova, izdavanjem različitih publikacija i zagovaranjem interesa, think-tank pokušava istaknuti i formulirati važne političke i druge teme. Think-tank je generator novih ideja i politika. U svijetu danas postoji velik broj think-tankova koji se razlikuju svojom veličinom, utjecajem i problematikom kojom se bave.⁵⁴

⁵² Ibid., str. 34.

⁵³ http://www.hok.hr/o_hok_u/ustroj (15.12.2015.)

⁵⁴ <http://www.cepor.hr/o-ceporu/sto-je-cepor/> (16.12.2015.)

5.2. Nacionalne i regionalne politike i programi te strategije i programi Europske unije za mala i srednja poduzeća

Članstvom u EU se otvaraju velike mogućnosti napretka i razvoja, a koje se najviše odnosi na mala i srednja poduzeća kroz korištenje sredstava iz fondova EU koje je ostvarila samim pristupanjem EU, pa zbog toga nacionalne i regionalne politike i programi te programi i strategije od strane Europske unije imaju veliku važnost, a koje imaju cilj razvoj i napredak malih i srednjih poduzeća.

Aktualne nacionalne i regionalne politike i programi kojima se regulira i potiče razvoj sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj su⁵⁵:

- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020., iz 2013. godine, čiji je cilj povećanje konkurentnosti malog gospodarstva u Hrvatskoj kroz poboljšanje ekonomske uspješnosti, poboljšanje pristupa financijama, promociju poduzetništva, poboljšanje poduzetničkih vještina, te poboljšanje poslovnog okruženja;
- Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014., iz 2010. godine, čiji je cilj senzibilizirati javnost o poduzetništvu i razvijanje pozitivnog stava prema cjeloživotnom učenju, te uvođenje učenja i osposobljavanja za poduzetništvo kao ključne kompetencije u sve oblike, vrste i razine formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja;
- Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020., iz 2014. godine, čiji je cilj poboljšanje usklađenosti i umreženost javnih politika, poboljšanje sustavne podrške poduzetništvu žena, uvođenje poduzetništva žena u cjelokupnu institucionalnu infrastrukturu, te promocija poduzetništva žena;
- Akcijski plan provedbe Strategije razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020., iz 2014. godine;
- Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020., iz 2011. godine, čiji je cilj unapređenje upravljanja hrvatskom klusterskom politikom, jačanje klastera i klusterskih udruženja, poticanje inovacija i transfera novih tehnologija, osvajanje novih tržišta i internacionalizacija klastera, te jačanje znanja i vještina za razvoj klastera;

⁵⁵ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (17.12.2015.), str. 35.

- Strateški plan Ministarstva poduzetništva i obrta za razdoblje od 2012. – 2014. godine, iz 2012. godine čiji je cilj jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva kroz učinkovitije korištenje sredstava iz fondova EU, te razvoj djelatnosti HAMAG BICRO-a;
- Strateški plan Ministarstva poduzetništva i obrta za razdoblje od 2013. – 2015. godine, iz 2013. godine kroz koji će se poticajne mjere posebno usmjeriti na jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća i obrtništva na jedinstvenom tržištu EU i korištenje sredstava EU;
- Program poticanja poduzetništva i obrta – Poduzetnički impuls 2015., iz 2015. godine.

Programi i politike relevantne za sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj trebaju biti usklađene sa Small Business Act of Europe iz 2008. godine, kojim je Europska unija dala smjernice za uvažavanje središnje uloge malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu Europske unije.⁵⁶

Osim programa i politika relevantnih za sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj postoje programi i strategije od strane EU, a najvažnije koje se tiču malih i srednjih poduzeća su program Cosme, program Obzor 2020, te strategija Europa 2020.

COSME je novi program za programsko razdoblje 2014. – 2020. koji je namijenjen malim i srednjim poduzetnicima. Obuhvaćat će aktivnosti poput donošenja i provođenja politika na području poduzetništva te aktivnosti promicanja poduzetništva. Cilj je povećati konkurentnost europskih tvrtki, smanjiti nezaposlenost, te stvoriti poticanju poduzetničku okolinu i razvoj poduzetništva. Ukupni proračun iznosi 2,3 milijarde eura. Programom će se pružiti garancije malim i srednjim poduzećima u iznosu do 150.000 eura, kojim se nudi lakši i bolji pristup venture kapitalu. Korisnici programa su postojeći poduzetnici (posebno male tvrtke) – lakši pristup sredstvima financiranja za razvoj, konsolidacija i rast njihovog poslovanja, budući poduzetnici (uključujući mlade) – pomoć pri uspostavljanju tvrtki te nacionalna, regionalna i lokalna tijela vlasti, a aktivnosti konkurentnost i održivost tvrtki u Europskoj uniji, uključujući sektor turizma, jačanje poduzetništva, dostupnost financijskih sredstava malim i srednjim poduzetnicima i poboljšanje pristupa tržištima unutar EU i globalno.⁵⁷

⁵⁶ Ibid., str. 36.

⁵⁷ <http://europski-fondovi.eu/program/cosme> (19.12.2015.)

Obzor 2020. novi je program EU za istraživanje i inovacije za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Struktura Obzora 2020. temelji se na tri glavna prioriteta: Izvrsna znanost, Industrijsko vodstvo i Društveni izazovi. Obzor 2020. karakterizira i širi pristup osobito za mala i srednja poduzeća kroz integrirani pristup pokrivajući cijeli inovacijski ciklus, od faze idejnog koncepta i izvodljivosti preko istraživanja, razvoja i testiranja, pa sve do komercijalizacije i izlaska na tržište. Novi instrumenti za mala i srednja poduzeća koristit će se u svim društvenim izazovima i industrijskim tehnologijama. Oko 20% ukupnog proračuna za prioritet Društveni izazovi i Vodstvo u razvojnim i industrijskim tehnologijama namijenjeno je upravo malim i srednjim poduzećima, a u okviru prioriteta Industrijsko vodstvo dvije posebne aktivnosti, Inovacije u malim i srednjim poduzećima i Pristup rizičnom kapitalu namijenjene su isključivo malim i srednjim poduzećima koji čine osnovu poduzetništva u EU.⁵⁸

Europa 2020. je desetogodišnja strategija za rast i radna mjesta Europske unije pokrenuta 2010. Njezin cilj nije samo prevladavanje krize od koje se naša gospodarstva sada postupno oporavljaju. Njezin je cilj i rješavanje nedostataka našeg modela rasta i stvaranje uvjeta za pametan, održiv i uključiv rast. Utvrđeno je pet glavnih ciljeva za EU do kraja 2020. Oni uključuju zapošljavanje, istraživanje i razvoj, klimatske promjene / energiju, obrazovanje, socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva. Ciljevi strategije podupiru se i s pomoću sedam „vodećih inicijativa” kojima se pruža okvir kojim EU i nacionalna tijela zajednički jačaju napore u područjima kojima se podupiru prioriteti strategije Europa 2020. kao što su inovacije, digitalno gospodarstvo, zapošljavanje, mladi, industrijska politika, siromaštvo i učinkovitost resursa. I drugim se instrumentima EU-a poput jedinstvenog europskog tržišta, proračuna EU-a i vanjskopolitičkom agendom doprinosi ostvarenju ciljeva strategije Europa 2020.⁵⁹

⁵⁸ <http://www.obzor2020.hr/obzor2020/sto-je-obzor-2020> (20.12.2015.)

⁵⁹ http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_hr.htm (20.12.2015.)

6. PRISTUP INSTITUCIJAMA EUROPSKE UNIJE

Ulaskom RH u EU dogodile su se značajne promjene za hrvatsko gospodarstvo koje se odnose na mala i srednja poduzeća. Promjene koje se značajno odnose na sektor malih i srednjih poduzeća su bolja poslovna regulativa, te podrška malim i srednjim poduzećima kroz povećanje raspoloživosti sredstava EU u većem intenzitetu od strane institucija EU. Također očekuju se i promjene u području poslovne i investicijske klime i tržišnih uvjeta u vidu mogućnosti izlaska malih i srednjih poduzeća na tržište EU odnosno uklanjanje barijera za poslovanje hrvatskih tvrtki na tržištu Europske unije, a čiji je cilj da poduzeća budu konkurentna, te bolji pristup učenju i inovacijama radi suradnje s poduzećima unutar EU.

Ulaskom u Europsku uniju povećala se dostupnost izvora financiranja što nije bio slučaj prije kada mala i srednja poduzeća nisu uspjela pronaći dostatna financijska sredstva na financijskim tržištima pojedine zemlje. Europske financijske institucije koje osiguravaju financijska sredstva za mala i srednja poduzeća unutar Europske unije su: Europska investicijska banka, Europska središnja banka, te Europska banka za obnovu i razvoj, koje su pojačale svoje aktivnosti glede malih i srednjih poduzeća.

6.1. Financijske institucije Europske unije

Europska investicijska banka financijska je institucija EU sa sjedištem u Luksemburgu. Njezina je uloga osigurati financijska sredstva za projekte kojima se pridonosi ispunjenju ciljeva EU-a, unutar i izvan EU-a. Europska investicijska banka (EIB) u zajedničkom je vlasništvu država članica EU-a. Njezina je uloga: dati poticaj zapošljavanju i gospodarskom rastu u Europi, podržati mjere za ublažavanje klimatskih promjena, te promicati politike EU-a izvan granica EU-a. Nadležnosti EIB-a su da posuđuje novac na tržištima kapitala te ga pozajmljuje uz povoljne uvjete za projekte usklađene s ciljevima EU-a. EIB nudi tri glavne vrste proizvoda i usluga: davanje zajmova – obuhvaća oko 90 % ukupnih financijskih obveza EIB-a; ova banka daje zajmove klijentima svih veličina kako bi potakla gospodarski rast i zapošljavanje, a ta potpora često pridonosi privlačenju drugih ulagača, spajanje zajmova – ovime se klijentima omogućuje da kombiniraju EIB-ovo financiranje s dodatnim ulaganjem, te savjetovanje i tehnička pomoć – za ostvarenje najveće vrijednosti za uloženi novac.⁶⁰

⁶⁰ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eib/index_hr.htm (03.01.2016.)

EIB je većinski dioničar Europskog investicijskog fonda (EIF), koji financira mala i srednja poduzeća (MSP-ove) primjenom instrumenata poduzetničkog kapitala i rizičnog financiranja. Ostali su dioničari Europska komisija i financijske institucije iz cijele Europe. Fond je osnovan 1994. i djeluje u svim državama članicama EU-a, budućim državama članicama, Lihtenštajnu i Norveškoj. Proizvodi EIF-a uključuju: poduzetnički kapital i mikrofinanciranje za MSP-ove, osobito za nova i inovativna poduzeća, jamstva za financijske institucije, za financiranje zajmova danih MSP-ovima, te pomoć državama članicama EU-a i državama u postupku pristupanja EU-u, u cilju razvoja njihovih tržišta rizičnog kapitala.⁶¹

Europska središnja banka (ESB) je središnja banka za jedinstvenu europsku valutu, euro. Glavna je zadaća ESB-a održavati njegovu kupovnu moć i stabilnost cijena u europodručju. Europodručje obuhvaća 19 država članica Europske unije koje su od 1999. uvele euro. Glavna zadaća Europske središnje banke je služiti građanima Europe održavanjem stabilnosti cijena i zaštitom vrijednosti eura. ESB određuje i provodi monetarnu politiku za europodručje te obavlja brojne druge zadaće, među kojima je i nadzor banaka. ESB je službena institucija EU-a koja ima središnju ulogu u Eurosustavu i Jedinstvenom nadzornom mehanizmu. ESB radi u korist građana Europe i preko Europskog parlamenta službeno im odgovara za svoj rad.⁶²

Europska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD) jedna je od najmlađih međunarodnih financijskih institucija, osnovana u svibnju 1990. godine da pomogne proces tranzicije država Istočne i Srednje Europe. EBRD je osnovalo trideset i devet država i dvije institucije - Europska investicijska banka i Europska unija. Danas EBRD broji 66 članica, od čega je 34 država korisnica njenih sredstava. Sjedište EBRD-a je u Londonu. Najviše tijelo EBRD-a je Odbor guvernera koji se sastoji od predstavnika svih zemalja članica (uglavnom ministri financija) i koje je većinu svojih ovlasti delegiralo na Odbor direktora koji se sastoji od 23 člana koji predstavljaju sve zemlje članice. Ukupna vrijednost zajmova EBRD-a za financiranje javnih projekata u RH iznosi oko 726 milijuna eura, danih putem 3 izravna zajma i 20 zajmova uz državno jamstvo.⁶³

⁶¹ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eib/index_hr.htm#goto_6 (04.01.2016.)

⁶² <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html> (04.01.2016.)

⁶³ <http://www.mfin.hr/hr/ebrd> (05.01.2016.)

6.2. Financijska sredstva iz fondova Europske unije

Financijska sredstva iz fondova EU imaju veliki značaj za mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj zbog toga što ona omogućuju osnivanje malih i srednjih poduzeća, njihovo normalno odnosno pozitivno poslovanje, jer izvori financiranja na hrvatskom financijskom tržištu nisu dostatni pa poduzetnici moraju povući sredstva iz fondova Europske unije s ciljem što lakšeg i efektivnijeg poslovanja malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Za financiranje malih i srednjih poduzeća poduzetnicima na raspolaganju stoje brojni fondovi kao što su Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, Europski pomorski i ribarski fond te Kohezijski fond. Također RH su bila na raspolaganju sredstva iz IPA-e do ulaska u EU u razdoblju od 2007. godine do 2013. godine.

6.2.1. Instrument pretpristupne pomoći – IPA

Do ulaska u Europsku uniju, Hrvatskoj su na raspolaganju bila sredstva iz Instrumenta pretpristupne pomoći IPA, koji je u financijskoj perspektivi 2007. – 2013. zamijenio programe prve generacije - CARDS, PHARE, ISPA i SAPARD. Kroz IPA program financiraju se projekti usklađivanja nacionalnih zakona s pravnom stečevinom Europske unije, primjene usklađenog zakonodavstva, kao i pripreme za provođenje kohezijske i poljoprivredne politike EU. Operativni programi u okviru III i IV komponente programa IPA su nakon ulaska u članstvo EU zamijenjeni operativnim programima Promet, Okoliš, Regionalna konkurentnost i Razvoj ljudskih potencijala, putem kojih se koriste strukturni instrumenti namijenjeni Republici Hrvatskoj za financijsko razdoblje 2007.-2013.⁶⁴

Tablica 11: Financijska raspodjela raspoloživih IPA sredstava prema programima, za razdoblje od 2007. do 2013. godine, u mil. EUR

Komponente IPA programa	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012	2013.
Pomoć u tranziciji i jačanje institucija	49,61	45,37	45,6	39,48	39,96	39,97	17,44
Prekogranična suradnja	9,69	14,73	15,9	15,6	15,87	16,44	9,75
Regionalni razvoj	45,05	47,6	49,7	56,8	58,2	57,45	30,09
Razvoj ljudskih potencijala	11,38	12,7	14,2	15,7	16	15,9	8,55
Ruralni razvoj	25,5	25,6	25,8	26	26,5	25,82	27,7
Ukupno (2007.- 2013. = 997,6)	141,23	146	151,2	153,58	156,53	155,58	93,52

Izvor: Europski strukturni investicijski fondovi, 2013.

⁶⁴ <http://www.strukturnifondovi.hr/ipa-2007-2013> (08.01.2016.)

Iz tablice 11 je vidljivo da je ukupna vrijednost programa IPA u razdoblju od 2007. do 2013. godine za RH iznosila 997,6 milijuna EUR, a sredstva su bila raspoređena u sljedeće programe a to su: pomoć u tranziciji i jačanje institucija, prekogranična suradnja, regionalni razvoj, razvoj ljudskih potencijala i ruralni razvoj. Nadalje iz tablice se također može vidjeti da je ukupna financijska vrijednost konstantno rasla u prve četiri godine spomenutog razdoblja da bi u zadnje dvije počela padati kako se bližio ulazak Hrvatske u Europsku uniju.

Od 1. siječnja do 30. lipnja 2013. godine Europska komisija je na račun Nacionalnog fonda doznala iznos od 73,40 milijuna eura, što predstavlja 20,14% od ukupno doznanog iznosa od 364,43 milijuna eura⁶⁵, dok je razdoblju od 1. srpnja do 31. prosinca 2013. godine Europska komisija je na račun Nacionalnog fonda doznala iznos od 53,61 milijuna eura, što predstavlja 12,82% od ukupno doznanog iznosa od 418,03 milijuna eura.⁶⁶

6.2.2. Kohezijska politika i Europski strukturni i investicijski fondovi

Kohezijska politika će biti glavno sredstvo ulaganja Europske unije za ostvarivanje ciljeva strategije Europa 2020.: stvaranje rasta i otvaranje radnih mjesta, rješavanje pitanja klimatskih promjena i ovisnosti o energiji te smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti. Tome će se pridonijeti usmjeravanjem sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj na ključne prioritete poput potpore malim i srednjim poduzećima, a cilj je tijekom sedmogodišnjeg razdoblja udvostručiti potporu sa 70 na 140 milijardi EUR. U okviru svih europskih strukturnih i investicijskih fondova više će se usmjeriti na rezultate i uspostaviti će se nova pričuva za postignute rezultate čime će se potaknuti dobri projekti.⁶⁷

Glavni instrumenti za postizanje ciljeva kohezijske politike što je vidljivo i iz tablice 12 su: Kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj te Europski socijalni fond, dok se kroz Europski pomorski i ribarski fond i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj financiraju projekti ulaganja u ribarstvo i poljoprivredu u sklopu zajedničke poljoprivredne politike i zajedničke ribarske politike.

⁶⁵ Vlada Republike Hrvatske (2013.): Izvješće o korištenju pretprijetnih programa pomoći Europske unije za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2013. godine. Dostupno na: <http://www.strukturnifondovi.hr/izvjesca-o-koristenju-pretprijetnih-programa-pomoci-europske-unije> (10.01,2016.), str. 3.

⁶⁶ Vlada Republike Hrvatske (2013.): Izvješće o korištenju pretprijetnih programa pomoći Europske unije za razdoblje od 1. srpnja do 31. prosinca 2013. godine. Dostupno na: <http://www.strukturnifondovi.hr/izvjesca-o-koristenju-pretprijetnih-programa-pomoci-europske-unije> (10.01,2016.), str. 4.

⁶⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/what/future/index_hr.cfm (12.01.2016.)

Tablica 12: Alokacije za Hrvatsku u okviru kohezijske politike za razdoblje 2014.-2020.

Instrumenti kohezijske politike	Alokacija za Hrvatsku (milijarda eura)
Kohezijski fond	2,56
Europski fond za regionalni razvoj	4,32
Europski socijalni fond	1,52
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	2,03
Europski pomorski i ribarski fond	0,25
Ukupno	10.68

Izvor: CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014.

Kohezijski fond je financijski mehanizam uspostavljen 1993. godine za financiranje velikih infrastrukturnih projekata u Europskoj uniji na području prometa i zaštite okoliša. U razdoblju od 2014. do 2020. godine raspolaže sa 74,93 milijarde eura. Fond uz Europski regionalni razvojni fond financira višegodišnje investicijske programe. Aktivnosti kohezijskog fonda su potpore prema ekonomiji s niskom razinom ugljičnog dioksida, promicanje prilagodbe klimatskim promjenama i sprječavanje rizika, zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa te promicanje održivog prometa i uklanjanje uskih grla u ključnim infrastrukturnim mrežama, a dozvoljeno je financiranje do 85% troškova projekta, s naznakom da se radi o velikim projektima (25 milijuna eura i više).⁶⁸

Europski fond za regionalni razvoj je strukturni fond namijenjen državama članicama EU koji pomaže jačanju ekonomske i socijalne kohezije, a služi za ulaganja u mala i srednja poduzeća, proizvodnju, jačanje turističke ponude, ulaganja u informatizaciju društva te regionalnu i lokalnu infrastrukturu. Prijavitelji su tijela državne uprave, mala i srednja poduzeća te znanstveno-istraživački sektor, a dozvoljeno je financiranje od 50 do 75% troškova projekta. Neke od aktivnosti su: osiguranje povoljnih uvjeta za očuvanje prirode i biološke raznolikosti, unapređenje posjetiteljske infrastrukture u zaštićenim područjima, unapređenje procjene kakvoće zraka, doprinos sigurnosti opskrbe energijom te smanjivanje klimatskih promjena i jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva aktivnostima kao što su poboljšanje poslovnog okruženja, povećanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća te uvjeta za transfer tehnologije i podržavanje aktivnosti gospodarstva zasnovanog na znanju.⁶⁹

⁶⁸ <http://europski-fondovi.eu/program/kohezijski-fond> (14.01.2016.)

⁶⁹ Institut za razvoj poduzetništva i europske projekte (2013.): EU fondovi 2014.-2020. – mini vodič kroz europske strukturne i investicijske fondove s primjerima projekata. Dostupno na <http://www.eu-projekti.info/eu/wp-content/uploads/2013/06/EU-fondovi-2014.-2020.-Mini-vodi%C4%8D-kroz-europske-strukturne-i-investicijske-fondove.pdf> (14.01.2016.), str. 3.

Europski socijalni fond je fond čiji je cilj uspostavljanje gospodarske i socijalne ujednačenosti na razini cijele Europske unije. Fond služi ostvarivanju strateških ciljeva politike zapošljavanja u europskim regijama koje su pogođene visokom stopom nezaposlenosti, odnosno integraciji skupina koje su dugotrajno nezaposlene ili na drugi način u nepovoljnom položaju na tržištu rada. Mogući prijavitelji su organizacije iz javnog, poslovnog i civilnog sektora. Aktivnosti koje se mogu financirati iz Europskog socijalnog fonda su poticanje ulaganja u ljudske resurse kroz obrazovanje, osposobljavanje i prekvalifikaciju, podrška povratku nezaposlenih među aktivnu radnu snagu, s posebnim naglaskom na dugotrajno nezaposlene, prilagodba gospodarskim promjenama, poboljšanje pristupa tržištu rada za sve nezaposlene, socijalno uključivanje osoba u nepovoljnom položaju te pružanje podrške službama za zapošljavanje. Iz ovog fonda može se financirati 50 do 85% ukupne vrijednosti projekta.⁷⁰

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljanje njezine provedbe. Fond se financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja u cijeloj Europskoj uniji. Pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor. Sredstvima programa mogu se koristiti poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi, uključujući medije, udruge žena, poljoprivrednike, šumare i mlade. Aktivnosti su poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima, jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva, promicanje organizacije prehrambenog lanca i upravljanje rizicima u poljoprivredi, obnova, očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu, promicanje učinkovitosti resursa i pomak potpora prema niskim razinama ugljičnog dioksida i klimatski prilagodljivoj poljoprivredi, prehrani i šumarstvu te promicanje socijalne uključenosti, te smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja. Za razdoblje od 2007. do 2013. godine je bilo namijenjeno 96,4 milijarde eura. U novom financijskom razdoblju od 2014. do 2020. godine, planirani proračun programa trebao bi iznositi 84,93 milijarde eura.⁷¹

⁷⁰ Ibid., str. 5.

⁷¹ <http://europski-fondovi.eu/eafrd> (15.01.2016.)

Europski fond za pomorstvo i ribarstvo je fond koji obuhvaća sve sektore u industriji – morsko i slatkovodno ribarstvo, akvakulturu (uzgajanje ribe, školjaka i vodenog bilja) te obradu i trgovinu ribljim proizvodima. Potencijalni prijavitelji su gospodarski subjekti i udruge u državama članicama Europske unije. Aktivnosti koje se mogu financirati iz Europskog pomorskog i ribarskog fonda su prilagodba ribarske flote, akvakultura, prerada i plasman na tržište ribljih proizvoda, ribarenje u slatkim vodama, djelovanje s ciljem ostvarivanja zajedničkog interesa cijelog EU područja, održivi razvoj ribarskih područja, te tehnička pomoć za financiranje administrativnog aparata fonda. Iz ovog fonda može se financirati do 85% ukupne vrijednosti projekta.⁷²

⁷² Institut za razvoj poduzetništva i europske projekte (2013.): EU fondovi 2014.-2020. – mini vodič kroz europske strukturne i investicijske fondove s primjerima projekata. Dostupno na <http://www.eu-projekti.info/eu/wp-content/uploads/2013/06/EU-fondovi-2014.-2020.-Mini-vodi%C4%8D-kroz-europske-strukturne-i-investicijske-fondove.pdf> (14.01.2016.), str. 3.

7. EFEKTI I PERSPEKTIVE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

Što se tiče efekata i perspektive malih i srednjih poduzeća, efekti nam govore koliko su mala i srednja poduzeća ključna i što se postiže postojanjem poduzeća odnosno koja su postignuća malih i srednjih poduzeća, a perspektiva malih i srednjih poduzeća u budućnosti je vrlo važna kako bi se nastavio pozitivan kontinuitet koji postižu mala i srednja poduzeća.

7.1. Efekti i postignuća malih i srednjih poduzeća

Mikropoduzeća, mala i srednja poduzeća (MSP) čine 99 % svih poduzeća u EU-u. Ona osiguravaju dva od tri radna mjesta u privatnom sektoru i zaslužna su za više od polovice cjelokupne dodane vrijednosti koju ostvaruju poduzeća u EU-u. Devet od deset MSP-ova zapravo su mikropoduzeća s manje od deset zaposlenika. Kako bi se poduprlo mala i srednja poduzeća, usvojeni su razni akcijski programi poput Akta o malom poduzetništvu kojem su svi oni obuhvaćeni s ciljem stvaranja sveobuhvatnog političkog okvira. Programi Obzor 2020. i COSME također su uspostavljeni radi povećanja konkurentnosti malih i srednjih poduzeća istraživanjima i inovacijama te radi omogućivanja boljeg pristupa financiranju za MSP-e. MSP predstavljaju 99% svih poduzeća u EU-u. Postoji oko 21 milijun MSP-ova. Zapošljavaju oko 33 milijuna ljudi i čine ključan izvor poduzetničkog duha i inovacije, koji su presudni za konkurentnost poduzeća u EU-u. Cilj je politike EU-a na području malog i srednjeg poduzetništva osigurati da politike i mjere budu prilagođene malim poduzećima te da doprinose većoj privlačnosti Europe za osnivanje poduzeća i poslovanje.⁷³

Postignuća se dakle odnose na **akt o malom poduzetništvu** od strane Europske komisije (cilj je toga akta stvoriti novi politički okvir kojim bi se povezali postojeći instrumenti i nadopunila „Europska povelja o malom poduzetništvu” i „Moderna politika rasta i zapošljavanja za MSP-ove), unutar kojeg je pametna regulativa (smanjenje broja administrativnih postupaka i birokracije prioritet je Komisije definiran Aktom o malom poduzetništvu, izmjene Direktive o borbi protiv kašnjenja u plaćanju (kojima se od javnih tijela traži da podmire račune u roku od 30 dana kao sigurnosno jamstvo za mala i srednja poduzeća), te modernizaciji politike EU-a o javnoj nabavi, administrativni teret za MSP-ove u postupku javne nabave sada je manji, a njihove su mogućnosti za zajedničko podnošenje ponuda veće.), pristup financijama (posljednjih je godina došlo do napretka u povećanju

⁷³ Europski parlament (2016.): Mala i srednja poduzeća – kratki vodič o Europskoj uniji. Dostupno na http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_5.9.2.pdf (16.01.2016.), str. 1.

dostupnosti financiranja i kredita za mala i srednja poduzeća osiguravanjem zajmova, jamstava i poduzetničkoga kapitala.), mala i srednja poduzeća na jedinstvenom tržištu (potreba za stalnim poboljšavanjem okvirnih uvjeta za poduzeća na jedinstvenom tržištu.) te politika tržišnog natjecanja (MSP-ovi mogu za određeni projekt primiti investicijsku pomoć od najviše 7,5 milijuna eura te o tome ne moraju obavijestiti Komisiju, revidirat će se niz smjernica o državnoj pomoći, uključujući one o rizičnom kapitalu, kako bi se ostvarili ciljevi strategije „Europa 2020.” i kako bi se odgovorilo na potrebe malih i srednjih poduzeća.)⁷⁴

Nadalje postignuća su i u vidu **programa i mreža EU-a za mala i srednja poduzeća** (politike i mreže za pomoć malim i srednjim poduzećima prije svega uključuju opće usluge podrške MSP-ovima u EU-u kao što su „Europska poduzetnička mreža”, „SOLVIT”, „Tvoja Europa – poslovni portal” te izvješća „Mala i srednja poduzeća i okoliš” i „Savjeti za uporabu kemikalija: nacionalne službe za pomoć za REACH” itd.), **mala i srednja poduzeća i istraživanja** (istraživanja, razvoj i inovacije najvažniji su za održiv uspjeh i rast malih i srednjih poduzeća u EU-u. Cilj je programa „Horizon 2020” za razdoblje od 2014. do 2020. stvaranje boljeg i obuhvatnijeg sustava potpore za istraživačke i inovacijske aktivnosti malih i srednjih poduzeća.), **COSME – program za konkurentnost poduzetništva te mala i srednja poduzeća** (Komisija smatra da bi program godišnje mogao pomoći 39 000 poduzeća da otvore ili sačuvaju 29 500 radnih mjesta i uvedu 900 novih proizvoda, usluga ili procesa.)⁷⁵

Sektor malih i srednjih poduzeća ima izuzetno važnu ulogu u gospodarstvu Hrvatske. U 2013. godini udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom prihodu je 52,1%, i bilježi rast od 1,10 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu. Udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom izvozu u 2013. godini je 48,2%. U 2013. godini mala i srednja poduzeća i dalje su najveći poslodavac s udjelom u zaposlenosti od 68%. Unatoč prisutnom nepovoljnom trendu razvoja gospodarske aktivnosti, u 2013. godini mala poduzeća bilježe porast zaposlenosti od 1,9%, srednja poduzeća porast od 5,5%, dok je u velikim poduzećima zabilježen pad zaposlenosti od 2,7%. U 2013. godini zabilježen je porast broja poslovnih subjekata za 4%. Udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poslovnih subjekata u 2013. godini je 99,7 % (100.841 poslovni subjekt), dok je velikih poduzeća u Hrvatskoj svega 350 (0,3%).⁷⁶

⁷⁴ Ibid., str. 1-2.

⁷⁵ Ibid., str. 3.

⁷⁶ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (17.01.2015.), str. 84.

7.2. Perspektiva malih i srednjih poduzeća

Danas postoji opća suglasnost da će mala poduzeća u budućnosti i dalje poticati napredak gospodarstva, odnosno da se njihova uloga neće smanjiti. Dinamika osnivanja malih poduzeća nastavit će se i dalje, kako zbog rasta stanovništva i potrebe njihovog zapošljavanja, povećanja zanimanja za poduzetništvo, tako i zbog sve veće orijentacije velikih poduzeća na povećanje proizvodnosti rada, smanjenje troškova i fleksibilnost poslovanja. U životnom ciklusu malih poduzeća ne očekuju se nikakve promjene – i dalje će veliki broj njih propadati već u prvim godinama poslovanja, da bi na kraju ostala samo ona koja su pronašla pravi put opstanka.⁷⁷ Što se tiče perspektive malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj veliku ulogu bi trebale i dalje imati poduzetničke potporne institucije u pružanju savjetodavne podrške i neformalnog obrazovanja za mala i srednja poduzeća. Poduzetničke potporne institucije u Republici Hrvatskoj bi trebale formulirati aktivnosti podrške razvoja malih i srednjih poduzeća u vidu edukacije za poduzetništvo te pristupa informacijama i savjetodavnim uslugama, s ciljem da se objasni što su mala i srednja poduzeća, kako se financiranju i koja sredstva i njihovo korištenje im stoje na raspolaganju iz fondova Europske unije, organiziranim od strane raznih institucija koje su povezane s malim i srednjim poduzećima odnosno s poduzetništvom u cjelini.

Obrazovanje za i o poduzetništvu nedovoljno je zastupljeno na svim formalnim razinama obrazovanja. Poduzetničko obrazovanje kao znanje i vještina potrebna za postizanje poduzetničke kompetencije i dalje nije prepoznata i minimalno je zastupljena u nastavnom programu na primarnoj razini hrvatskog obrazovnog sustava. U srednjoškolskom obrazovanju poduzetništvo je prepoznato kao važan skup znanja i vještina samo u stručnim školama te je uvedeno kao obavezan predmet u nastavnom programu ekonomskih srednjih škola. U sustavu visokog obrazovanja, poduzetništvo je prisutno na barem jednoj razini studija na pet hrvatskih sveučilišta, te na četiri veleučilišta i dvije visoke škole.⁷⁸

Kako smo prethodno spomenuli poduzetništvo je prepoznato samo u stručnim školama kao što ekonomske škole, dok u ostalim školama u obrazovnom sustavu RH poduzetništvo nije zastupljeno i tu se stvara problem jer osobe koje bi se možda htjele baviti poduzetništvom u budućnosti nemaju priliku naučiti nešto o malim i srednjim poduzećima, kako se ona

⁷⁷ Buble, M., Kružić, D. (2006). Poduzetništvo – realnost sadašnjosti i izazov budućnosti, RRIF-plus d.o.o, Split, str. 86-87.

⁷⁸ CEPOR (2015.): Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na : <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (19.01.2015.), str. 86.

osnivaju i financiraju i koju korist imaju od njih, ali ulaskom u EU se u vidu edukacija za poduzetništvo od strane institucija EU može se usmjerit mlade ljude da se odluče baviti poduzetništvom.

S druge strane pristup informacijama i savjetodavnim uslugama još uvijek nije unaprijeđen, a rezultati GEM istraživanja u Hrvatskoj ukazuju na stagnaciju ocjene o percepciji kvalitete profesionalne infrastrukturne podrške za razvoj sektora malih i srednjih poduzeća u 2013., te lošiju ocjenu komercijalne i profesionalne infrastrukture u Hrvatskoj u odnosu na ostale zemlje koje sudjeluju u GEM istraživanju. Prema rezultatima Studije konzultantskog tržišta u Hrvatskoj iz 2014. godine, savjetodavnu infrastrukturu za razvoj sektora MSP u Hrvatskoj čine poduzetničke potporne institucije i privatna profesionalna konzultantska poduzeća. Usluge poduzetničkih potpornih institucija usmjerene su primarno na pružanje informacija i savjetodavnih usluga vezanih uz izradu poslovnih planova te projektne prijave na objavljene natječaje, dok profesionalni konzultanti, za razliku od većine poduzetničkih potpornih institucija, pružaju i složenije i uže specijalizirane savjetodavne usluge.⁷⁹

I na kraju treba spomenuti da jedna od mnogih perspektiva je i poticanje ženskog poduzetništva u budućnosti jer rezultati GEM istraživanja ukazuju na značajne prepreke i nedjelotvornost primijenjenih programa i mjera za razvoj ženskog poduzetništva u Hrvatskoj, te potrebu za širim spektrom policy instrumenata i programa kao poticaj za razvoj poduzetničkih pothvata žena. Iako postoje programi čiji je cilj poticanje poduzetničke aktivnosti žena, ona je još uvijek značajno manja od aktivnosti muške populacije (u 2013. godini prema GEM istraživanju TEA indeks za žene je 2,24 puta manji od TEA indeksa za muškarce). Cilj provođenja Strategije razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2014.-2020. koju je usvojila Vlada RH u lipnju 2014. je smanjivanje jaza između poduzetničkih aktivnosti žena i muškaraca na vrijednost TEA pokazatelja u EU koji iznosi 1,86. Analizom Izvješća o provedbi Strategije 2010.-2013. identificirani su i dalje prisutni ključni problemi poduzetništva žena u Hrvatskoj: podzastupljenost u poduzetničkim aktivnostima i zaposlenosti, značajnija dominacija u nezaposlenosti, nepovezanost aktivnosti za jačanje poduzetništva žena te značajna upravljačka podzastupljenost i podzastupljenost u vlasničkoj strukturi.⁸⁰

⁷⁹ Ibid., str. 86.

⁸⁰ Ibid., 84-85.

8. ZAKLJUČAK

Iz završnog rada može se zaključiti da sektor malih i srednjih poduzeća ima veliko značenje za gospodarstvo Hrvatske jer malo i srednje poduzetništvo dovodi do većeg rasta, boljih i novih radnih mjesta čime se smanjuje nezaposlenost u Hrvatskoj koja predstavlja problem dugotrajne visoke stope nezaposlenosti, a koji se može riješiti jednim dijelom i rastom malih i srednjih poduzeća, te isto tako važnost malih i srednjih poduzeća je i u tome što utječu na proizvodnju i izvoz što u konačnosti utječe na ukupni gospodarski razvitak.

Vrlo važna činjenica je da opstanak i razvoj hrvatskih malih i srednjih poduzeća na tržištu Europske unije će ovisiti o tome koliko su sposobna konkurirati i prilagoditi se na jedinstvenom tržištu i velikoj konkurenciji unutar Europske unije. Što se tiče klasifikacije sektora malih i srednjih poduzeća u RH, a tako i u ostalim zemljama EU dovodi se do zaključka da su kriteriji za klasifikaciju pa skoro slični, a to uključuje broj zaposlenih, veličina prihoda te veličina imovine koje poduzeće posjeduje. Isto tako s druge strane vrlo važno je definirati mala i srednja poduzeća prema udjelu u poduzeću pa je tako prethodno napisano da postoje autonomna, partnerska i vezana poduzeća.

Značaj malih i srednjih poduzeća za hrvatsko gospodarstvo je neizostavna zbog toga što su ona dio ekonomskog rasta, dinamike i fleksibilnosti hrvatskog gospodarstva. Značaj malih i srednjih poduzeća kao pokretača hrvatskog gospodarstva vidi se kroz udio u zaposlenosti, u ukupnom prihodu i izvozu. Udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom prihodu u 2013. godini se povećao u odnosu na prethodnu 2012. godinu odnosno mala i srednja poduzeća kad se zbroji su imala povećanje ponajviše zbog ukupnog prihoda koja su ostvarivala mala poduzeća. S druge strane što se tiče ukupnog prihoda ostvarenog od izvoza, on je također porastao u 2013. godini ponajviše zahvaljujući porastu izvoza srednjih poduzeća u odnosu na prethodnu godinu. I na kraju što se tiče zaposlenosti ona je pozitivno rasla i u malim poduzećima kroz tri usporedne godine odnosno kroz 2001., 2012., te 2013. godinu s iznimkom da se u srednjim poduzećima broj zaposlenih u razdoblju od 2001. godine pa do 2012. godine smanjio, a s druge strane broj zaposlenih je blago porastao u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu, dok je u sektoru velikih poduzeća evidentan pad zaposlenosti kroz promatrane godine. Nadalje vidljivo je da je prosječan broj zaposlenih u malim poduzećima konstantno opadao u razdoblju od 2008. godine do 2013. godine, dok je prosječan broj zaposlenih u srednjim poduzećima iz godine u godinu rastao i opadao.

Što se tiče financiranja malih i srednjih poduzeća tipični načini zaduživanja sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj su bankarski krediti, dok je s druge strane još i dalje problem loša zastupljenost alternativnih izvora financiranja malih i srednjih poduzeća kroz rizične fondove i putem poslovnih anđela iako su oni prepoznati kao izvor financiranja malih i srednjih poduzeća. Osim bankarskih kredita kao najčešćih izvora financiranja malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj također postoje i drugi izvori financiranja kao što su mikrofinanciranje te putem kreditnih unija. Nadalje bespovratne potpore Ministarstva poduzetništva i obrta uz projekte subvencioniranja kamata za poduzetničke kredite isto tako su važan izvor financiranja te subvencionirane kreditne linije Ministarstva poduzetništva i obrta za razvoj malog gospodarstva na lokalnoj razini, financiranje putem kredita od strane Hrvatske banke za obnovu i razvitak te Hrvatskog kreditnog osiguranja i Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije.

Još jedan problem koji je usko povezan s malim i srednjim poduzećima je kreditni rizik a koji može zbog određenih čimbenika dovesti do problema u bankarskom sektoru a ponajprije do lošeg kreditnog položaja drugih ugovornih strana banke. Da bi se kreditni rizik smanjio odnosno održala izloženost unutar prihvatljivih parametra s ciljem dugoročnog uspjeha svih bankovnih organizacija, banka mora kvalitetno upravljati kreditnim rizikom kroz identifikaciju, mjerenje, praćenje i kontrolu kreditnog rizika cijelog portfelja uzimajući također i odnose između kreditnog rizika i drugih rizika.

Domaća institucionalna podrška sektoru malih i srednjih poduzeća odnosno zakonodavni i institucionalni okvir za razvoj tih istih poduzeća i nije bas poticajan, a kao najveći razlozi toga navode se složenost zakonodavnih procedura koje se odnose na pokretanje i provođenje poduzetničkih aktivnosti koje su povezane sa velikim stupnjem korupcije koja nije promijenjena u zadnjih nekoliko prethodnih godina. Dolazi se do zaključka da je najveća uključenost od strane Ministarstva poduzetništva i obrta u operative programe koji bi trebali biti transferirani na HAMAG-BICRO i Hrvatsku banku za obnovu i razvitak, dok je uključenost drugih institucija u Hrvatskoj trebala biti naglašenija u razvoju politika vezanih za mala i srednja poduzeća.

Ulaskom u Europsku uniju dogodile su se promjene za hrvatsko gospodarstvo, pa tako i za mala i srednja poduzeća u vidu poslovne regulative, poslovnog i investicijskog okruženja, veće podrške za mala i srednja poduzeća i u konačnici uvjeta na tržištima malih i srednjih poduzeća. Nadalje Hrvatskoj kao članu Europske unije otvorile su se mogućnosti napretka i

razvoja u cjelini odnosno malim i srednjim poduzećima je omogućen pristup raznim institucijama, a ponajviše omogućeno je korištenje sredstava iz fondova Europske unije. Posljednjih godina dolazi i do povećanja raspoloživosti sredstava Europske unije od strane institucija za mala i srednja poduzeća kroz razne fondove kao što su: Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, Europski pomorski i ribarski fond te Kohezijski fond. Također Republici Hrvatskoj su bila na raspolaganju sredstva iz Instrumenta pretpristupne pomoći – IPA do ulaska u Europsku uniju u razdoblju od 2007. godine do 2013. godine.

I na kraju što se tiče efekata i postignuća malih i srednjih poduzeća, dolazi se do zaključka da mala i srednja poduzeća utječu na snažniji rast odnosno dovode do novih i boljih radnih mjesta čime se smanjuje stopa nezaposlenosti koja predstavlja dugoročan problem u Hrvatskoj odnosno najveći udio zaposlenosti je i dalje ostvaren u spomenutim poduzećima. Nadalje sektor malih i srednjih poduzeća ima važnu ulogu u gospodarstvu Hrvatske zbog udjela malih i srednjih poduzeća u ukupnom prihodu, zbog porasta izvoza iz godinu u godinu, te osnivanjem i poslovanjem malih i srednjih poduzeća uvode se nove tehnologije i znanja, a postignuća malih i srednjih poduzeća su vidljiva iz najpotpunije i najobuhvatnije inicijative o malim i srednjim poduzećima od strane Europske komisije, a inicijativa je predstavljena komunikacijom kao Akt o malom poduzetništvu.

Što se tiče perspektive malih i srednjih poduzeća poduzetničke potporne institucije bi trebale formulirati aktivnosti podrške razvoja malih i srednjih poduzeća u vidu edukacije za poduzetništvo jer na svim formalnim razinama obrazovanja u Hrvatskoj edukacija za poduzetništvo je još nedovoljno zastupljena, ali s ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju to se polako mijenja. Isto tako perspektiva malih i srednjih poduzeća će ovisiti i o pristupu informacijama i savjetodavnim uslugama koji još uvijek nije unaprijeđen, a rezultati GEM istraživanja u Hrvatskoj ukazuju na stagnaciju ocjene o percepciji kvalitete profesionalne infrastrukturne podrške za razvoj sektora malih i srednjih poduzeća, te lošiju ocjenu komercijalne i profesionalne infrastrukture u Hrvatskoj u odnosu na ostale zemlje koje sudjeluju u GEM istraživanju, te o reformi administracije i uklanjanju administrativnih prepreka koje su ključne za osnivanje, razvoj i uspjeh malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. I na kraju jedna od mnogih perspektiva je i poticanje ženskog poduzetništva u budućnosti jer su prethodnih godina GEM istraživanjem zabilježeni ključni problemi ženskog poduzetništva u vidu poduzetničke aktivnosti i nezaposlenosti žena te nedovoljne prisutnosti žena u upravljačkoj i vlasničkoj strukturi pojedinog poduzeća.

SAŽETAK

Sektor malih i srednjih poduzeća odnosno mala i srednja poduzeća imaju veliki značaj za gospodarstvo Hrvatske. Mala i srednja poduzeća utječu na ukupni gospodarski razvitak, proizvodnju, doprinose zapošljavanju te pozitivno djeluju na izvoz. Upravo doprinos zapošljavanju je velik zbog toga što se rješava problem nezaposlenosti u Hrvatskoj, odnosno smanjuje se stopa nezaposlenosti. Najveći postotak zaposlenih je upravo u malim i srednjim poduzećima, a taj postotak je i veći u ostalim razvijenim zemljama Europske unije i svijeta. Isto tako proizvodnja i izvoz imaju pozitivan trend rasta posljednjih godina. Jedan od problema s kojim se još i danas susreću mala i srednja poduzeća je dostupnost i pribavljanje financijskih sredstava, ali ulaskom Hrvatske u Europsku uniju malim i srednjim poduzećima je omogućen pristup financijskim institucijama Europske unije odnosno stoje im na raspolaganju financijska sredstva iz fondova Europske unije. Isto tako problem je i zakonodavni i institucionalni okvir koji u potrebnoj mjeri nije poticajan za razvoj tih istih poduzeća, ali ulaskom u Europsku uniju dogodile su se promjene za hrvatsko gospodarstvo, pa tako i za mala i srednja poduzeća u vidu poslovne regulative, poslovnog i investicijskog okruženja, veće podrške za mala i srednja poduzeća i u konačnici uvjeta na tržištima malih i srednjih poduzeća.

Što se tiče efekata malih i srednjih poduzeća, ona utječu na ukupni gospodarski razvitak, proizvodnju, doprinose zapošljavanju te pozitivno djeluju na izvoz, a postignuća malih i srednjih poduzeća su vidljiva iz akta o malom poduzetništvu, a on predstavlja najpotpuniju i najobuhvatniju inicijativu o malim i srednjim poduzećima od strane Europske komisije, a perspektiva malih i srednjih poduzeća će ponajprije ovisiti o domaćim institucijama koje bi trebale formulirati aktivnosti podrške razvoju malih i srednjih poduzeća u vidu edukacije za poduzetništvo koja je nedovoljno zastupljena na svim formalnim razinama obrazovanja i pristupa informacijama i savjetodavnim uslugama koji još uvijek nije unaprijeđen, te o reformi administracije i uklanjanju administrativnih prepreka koje su ključne za osnivanje, razvoj i uspjeh malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj te poticanju ženskog poduzetništva u budućnosti u Hrvatskoj, ali s ulaskom u Europsku uniju i to se polako mijenja.

Ključne riječi: mala i srednja poduzeća, financiranje, fondovi

SUMMARY

The sector of small and medium-sized enterprises is of a great importance for the Croatian economy. Small and medium enterprises affect the overall economic development, production, contribute to employment and make a positive impact on the export. Precisely the contribution to employment is major due to solving the problem of unemployment in Croatia and reducing the unemployment rate. The highest percentage of employees is in the small and medium-sized enterprises and this percentage is even higher in other developed countries of the European Union and the world. Also, production and export have a positive growth trend in recent years. One of the problems that small and medium-sized enterprises are still facing is the availability and provision of financial resources, but by the Croatian accession to the EU, small and medium-sized enterprises got an access to the financial institutions of the European Union, i.e. financial resources from EU funds are at their disposal. Also, a problem is the legal and institutional framework which is not conducive to the required extent to the development of these companies, but by joining the European Union there have been changes to the Croatian economy, including small and medium-sized enterprises in the form of business regulation, business and investment environment, greater support for small and medium-sized enterprises and, finally, the conditions in the markets of small and medium enterprises.

As for the effects of small and medium-sized businesses, they affect the overall economic development, production, contribute to employment and have a positive effect on export, and the achievements of small and medium-sized businesses are visible from the Small Business Act which represents the most complete and most comprehensive initiative on small and medium enterprises by the European Commission and the perspective of small and medium-sized businesses will mainly depend on domestic institutions that are supposed to formulate activities to support their development in the form of education for entrepreneurship, which is under-represented at all levels of formal education and access to information and advisory services that are still not improved, on reform of administration and removal of administrative barriers that are crucial for the establishment, development and success of small and medium enterprises in the Republic of Croatia and the promotion of women's entrepreneurship in the future in Croatia, but by Croatian accession to the EU things are slowly, but inevitably changing.

Key words: small and medium-sized enterprises, financing, funds

POPIS LITERATURE

Knjige:

- × Buble, M., Kružić, D. (2006). Poduzetništvo – realnost sadašnjosti i izazov budućnosti, RRIF-plus d.o.o, Split
- × Jakovčević, D (2000)., Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu, TEB Poslovno savjetovanje d.o.o., Zagreb
- × Tomić, D. (2001), Oblikovanje modela ocjene kreditne sposobnosti temeljem analize financijskih izvješća, Sveučilište u Splitu, Split
- × Zelenika R. (2002). Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka

Izvori s interneta:

- × Ministarstvo poduzetništva i obrta: Nova definicija MSP-a – Vodič za korisnike. Dostupno na: <http://www.minpo.hr/UserDocsImages/IZRACUN%20MSP.pdf> (21.07.2015.)
- × Hrvatska gospodarska komora – Centar za EU: Vodič za definiciju malog i srednjeg poduzetništva u natjecajima za dodjelu sredstava iz fondova EU. Dostupno na: http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gospodarstvo/internacionaliziranje%20poslovanja%20poduzetnika/Vodic%20za%20definiciju%20MSP_HGK_hrv.pdf (28.07.2015.)
- × CEPOR : Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2014. uključujući rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2013.godinu. Dostupno na: <http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf> (11.08.2015.)
- × Pešić, M. (2011.): Financiranje malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Stručni rad. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/113182> (21.08.2015.)
- × Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2014. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/documents/20182/122236/h-gi-2014.pdf/b607913c-e6fb-40a2-a023-41552635090b> (26.08.2015.)
- × Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija: Kako financirati poslovanje fondovima rizičnog kapitala?. Dostupno na: www.hbor.hr/lgs.axd?t=16&id=1853 (02.09.2015.)
- × Ministarstvo poduzetništva i obrta: Poduzetnički impuls 2015 – Program poticanja poduzetništva i obrta. Dostupno na: <http://www.hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2013/06/PODUZETNI%20C4%8CKI-IMPULS-2015.pdf> (28.09.2015.)

- × Hrvatska banka za obnovu i razvitak: Godišnji financijski izvještaji Hrvatske banke za obnovu i razvitak za 2014.godinu. Dostupno na http://itv.sabor.hr/download/perm/2015/04/1_FINANCIJSKI_IZVJESTAJI_HBOR_2014.pdf (07.11.2015)
- × Bazelski odbor za superviziju banaka: Načela za upravljanje kreditnim rizikom. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanje-kreditnim-rizikom.pdf> (20.11.2015)
- × Vlada Republike Hrvatske: Izvješće o korištenju pretpristupnih programa pomoći Europske unije za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2013.godine. Dostupno na: <http://www.strukturnifondovi.hr/izvjesca-o-koristenju-pretpristupnih-programa-pomoci-europske-unije> (10.01.2016.)
- × Vlada Republike Hrvatske (2013.): Izvješće o korištenju pretpristupnih programa pomoći Europske unije za razdoblje od 1. srpnja do 31. prosinca 2013.godine. Dostupno na: <http://www.strukturnifondovi.hr/izvjesca-o-koristenju-pretpristupnih-programa-pomoci-europske-unije> (10.01.2016.)
- × Institut za razvoj poduzetništva i europske projekte: EU fondovi 2014.-2020. – mini vodič kroz europske strukturne i investicijske fondove s primjerima projekata. Dostupno na <http://www.eu-projekti.info/eu/wp-content/uploads/2013/06/EU-fondovi-2014.-2020.-Mini-vodi%C4%8D-kroz-europske-strukturne-i-investicijske-fondove.pdf> (14.01.2016.)
- × Europski parlament: Mala i srednja poduzeća – kratki vodič o Europskoj uniji. Dostupno na http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_5.9.2.pdf (16.01.2016.)

Ostali internet izvori:

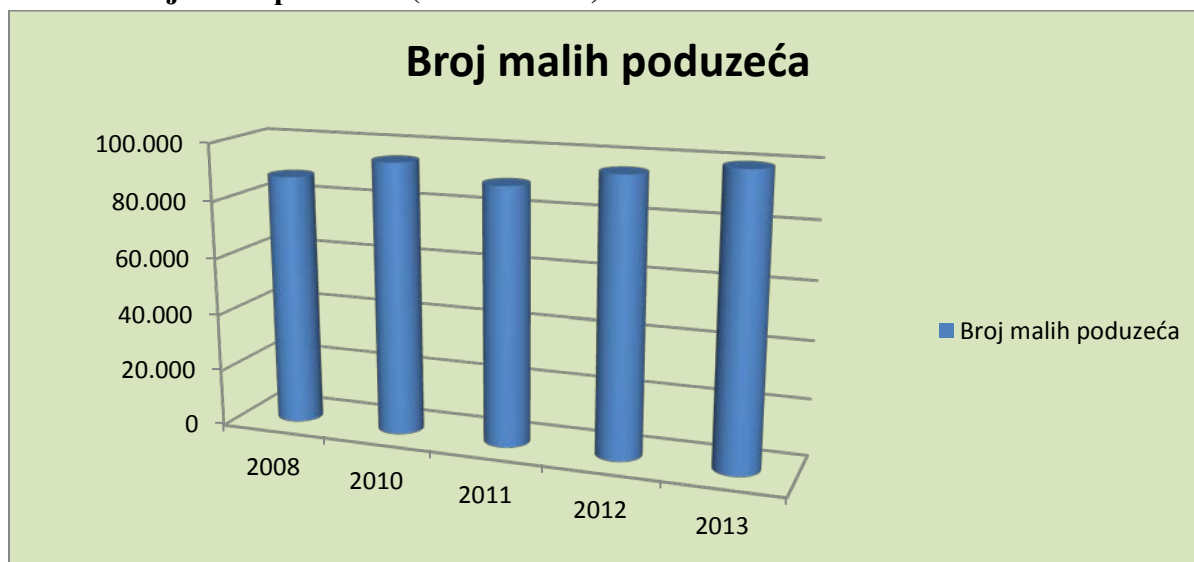
- × <http://www.crane.hr/o-nama/> (17.09.2015.)
- × <http://www.crane.hr/> (18.09.2015.)
- × <https://poduzetnistvo.gov.hr/o-ministarstvu/9> (10.12.2015.)
- × <http://www.hbor.hr/Sec1372> (12.12.2015.)
- × <http://www.hamagbicro.hr/o-nama/osnivanje/> (13.12.2015.)
- × http://www.hok.hr/o_hok_u/ustroj (15.12.2015.)
- × <http://www.cepor.hr/o-ceporu/sto-je-cepor/> (16.12.2015.)
- × <http://europski-fondovi.eu/program/cosme> (19.12.2015.)
- × <http://www.obzor2020.hr/obzor2020/sto-je-obzor-2020> (20.12.2015.)
- × http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_hr.htm (20.12.2015.)

- × http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eib/index_hr.htm (03.01.2015.)
- × http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eib/index_hr.htm#goto_6 (04.01.2016.)
- × <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html> (04.01.2016.)
- × <http://www.mfin.hr/hr/ebrd> (05.01.2016.)
- × <http://www.strukturnifondovi.hr/ipa-2007-2013> (08.01.2016.)
- × http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/what/future/index_hr.cfm (12.01.2016.)
- × <http://europski-fondovi.eu/program/kohezijski-fond> (14.01.2016.)
- × <http://europski-fondovi.eu/eafrd> (15.01.2016.)

PRILOZI

Prilog 1

Graf 1: Broj malih poduzeća (2008. - 2013.)

Izvor: Izrada autora prema podacima CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Prilog 2

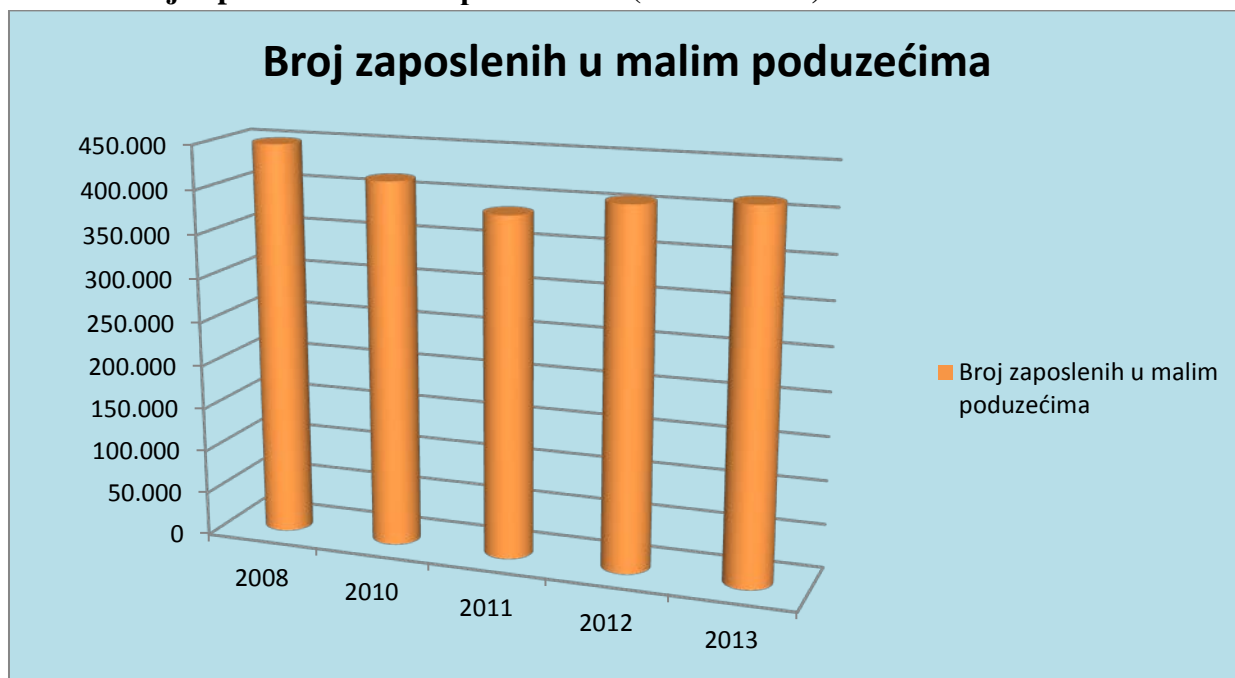
Graf 2: Broj srednjih poduzeća (2008. - 2013.)

Izvor: Izrada autora prema podacima CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Prilog 3

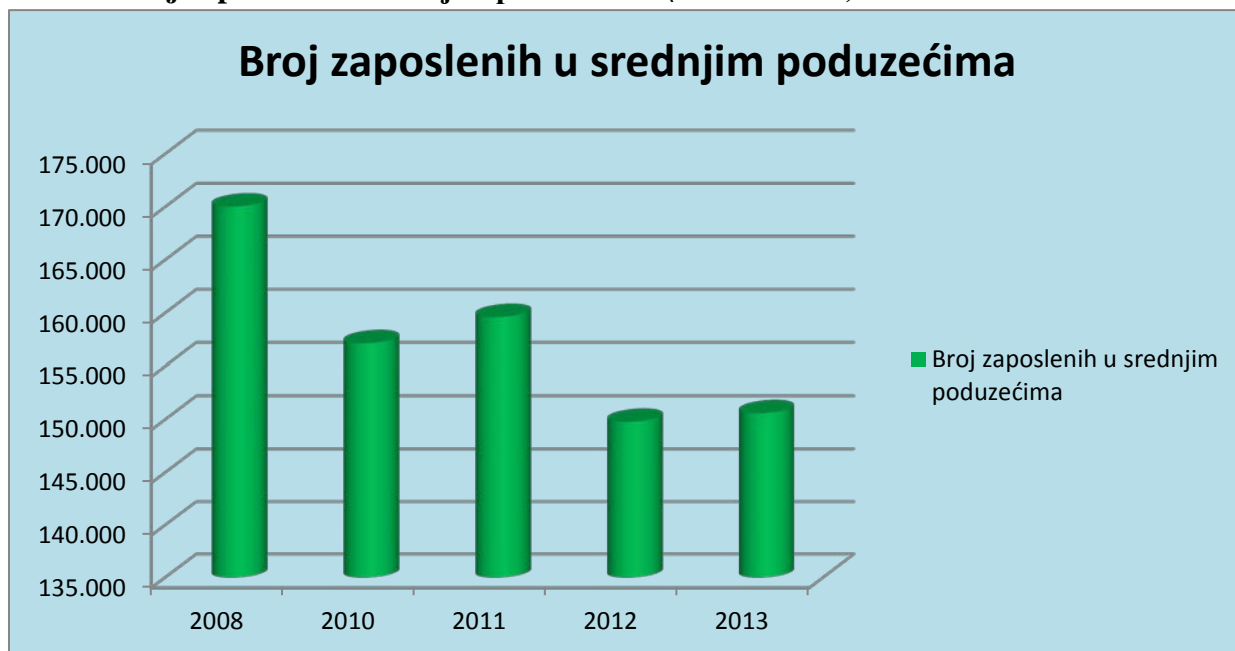
Graf 3: Broj zaposlenih u malim poduzećima (2008. - 2013.)

Izvor: Izrada autora prema podacima CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.

Prilog 4

Graf 4: Broj zaposlenih u srednjim poduzećima (2008. - 2013.)

Izvor: Izrada autora prema podacima CEPOR - Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2014.